

RNI:GUJMUL/2014/66126

ISSN 2454-3705

श्रुतसागर | श्रुतसागर

SHRUTSAGAR (MONTHLY)

July-2018, Volume : 05, Issue : 02, Annual Subscription Rs. 150/- Price Per copy Rs. 15/-

EDITOR : Hiren Kishorbhai Doshi

BOOK-POST / PRINTED MATTER

श्री केशरियाजी मन्दिर-ऋषभदेव

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर

1

प. पू. राष्ट्रसन्त आचार्य श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी म. सा. की निश्रा में आयोजित (शीव) सायन जैन संघ, मुंबई में श्री अभिनंदनस्वामी जिनालय की प्रतिष्ठा के ५०वें वार्षिकोत्सव की कुछ झलकें.

RNI : GUJMUL/2014/66126

ISSN 2454-3705

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर का मुखपत्र

श्रुतसागर

श्रुतसागर

SHRUTSAGAR (Monthly)

वर्ष-५, अंक-२, कुल अंक-५०, जुलाई-२०१८

Year-5, Issue-2, Total Issue-50, July-2018

वार्षिक सदस्यता शुल्क - रु. १५०/- ❖ Yearly Subscription - Rs.150/-

अंक शुल्क - रु. १५/- ❖ Price per copy Rs. 15/-

आशीर्वाद

राष्ट्रसंत प. पू. आचार्य श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी म. सा.

❖ संपादक ❖

❖ सह संपादक ❖

❖ संपादन सहयोगी ❖

हिरेन किशोरभाई दोशी

रामप्रकाश झा

राहुल आर. त्रिवेदी

एवं

ज्ञानमंदिर परिवार

१५ जुलाई, २०१८, वि. सं. २०७४, आषाढ शुक्ल-३

प्रकाशक

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर

(जैन व प्राच्यविद्या शोध-संस्थान एवं ग्रन्थालय)

श्री महावीर जैन आराधना केन्द्र कोबा, गांधीनगर-३८२००७

फोन नं. (079) 23276204, 205, 252 फैक्स : (079) 23276249, वॉट्स-एप 7575001081

Website : www.kobatirth.org Email : gyanmandir@kobatirth.org

अनुक्रम

1. संपादकीय	रामप्रकाश झा	5
2. आध्यात्मिक पदो	आचार्य श्री बुद्धिसागरसूरिजी	6
3. Awakening	Acharya Padmasagarsuri	7
4. केशरीयाजी तीर्थनी एक महत्त्वपूर्ण अप्रगट कृति	सुयशचन्द्रविजयजी गणि	8
4. कल्याणमंदिर स्तोत्रनी पादपूर्तिओ	सुयशचन्द्रविजयजी गणि	14
6. वडोदरा नरेशनो जैन साहित्य प्रेम	मुनि श्री जिनविजयजी	31
7. समाचार सार		34

इक कंचन इक कामिनी, दो जग में फंदा ।

इनसे जो न्यारो रहे, तिनका में बंदा ॥

हस्तप्रत नं. २७९२

भावार्थ:- कंचन और कामिनी ये दो इस संसार के बड़े मायाजाल हैं।
इन दोनों से जो अलिप्त रहते हैं, ऐसे परमयोगी का मैं सेवक हूँ।

❖ प्राप्तिस्थान ❖

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर
तीन बंगला, टोलकनगर, होटल हेरीटेज की गली में
डॉ. प्रणव नाणावटी क्लीनिक के पास, पालडी
अहमदाबाद - ३८०००७, फोन नं. (०७९) २६५८२३५५

संपादकीय

रामप्रकाश झा

श्रुतसागर का यह नूतन अंक आपके करकमलों में समर्पित करते हुए हमें अपार प्रसन्नता का अनुभव हो रहा है।

इस अंक में गुरुवाणी के अन्तर्गत योगनिष्ठ आचार्यदेव श्रीमद् बुद्धिसागरसूरीश्वरजी म. सा. की कृति “आध्यात्मिक पदो” की गाथा ३६ से ४१ तक प्रकाशित की जा रही है। इस कृति के माध्यम से साधारण जीवों को प्रतिबोध कराने का प्रयत्न किया गया है। द्वितीय लेख राष्ट्रसंत आचार्य भगवंत श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी म. सा. के प्रवचनों की पुस्तक ‘Awakening’ से क्रमबद्ध श्रेणी के अंतर्गत संकलित किया गया है, जिसके अन्तर्गत जीवनोपयोगी प्रसंगों का विवेचन किया गया है।

अप्रकाशित कृति के अंतर्गत इस अंक में गणिवर्य श्री सुयशचन्द्रविजयजी म.सा. के द्वारा सम्पादित दो कृतियाँ प्रकाशित की जा रही हैं, ये दोनों कृतियाँ अद्यावधि प्रायः अप्रकाशित हैं। प्रथम कृति “केशरीयाजी तीर्थमंडन श्री आदिजिन स्तवन” नामक १७ गाथाओं की लघु कृति है। इस कृति के माध्यम से कवि विनयसागरसूरिजी ने केशरियाजी तीर्थ का इतिहास व परिचय प्रस्तुत किया है। द्वितीय कृति के रूप में “कल्याणमंदिर स्तोत्रनी पादपूर्तिओ” प्रकाशित की जा रही है। इसमें प्रकाशित कल्याणमन्दिर की तीनों पादपूर्तियाँ संस्कृत स्तोत्र साहित्य की विशिष्ट उपलब्धि कही जा सकती है। इनमें से प्रथम दो कृतियाँ पार्श्वनाथ प्रभु की और अजितनाथ भगवान की स्तवनारूप रचना है तथा तीसरी कृति लोकागच्छीय ऋषि केशवजी के जीवनचरित्र पर प्रकाश डालती है। तीसरी कृति एक साम्प्रदायिक रचना होते हुए भी कवि ने इसमें किसी भी प्रकार की साम्प्रदायिक चर्चा, स्वोत्कर्ष या परनिंदा को स्थान नहीं दिया है। बल्कि स्वगुरुस्तुति का आलम्बन करते हुए गुरुतत्त्व को प्रकाशित करने का सुन्दर प्रयत्न किया है। भविष्य में भी ऐसी कृतियाँ विद्वानों की ओर से मिलती रहे, यह आशा है।

पुनःप्रकाशन श्रेणी के अन्तर्गत इस अंक में “वडोदरानरेशनो जैन साहित्यप्रेम” प्रकाशित किया जा रहा है, महाराज सयाजीराव गायकवाड के द्वारा जैन इतिहास, साहित्य, तत्त्वज्ञान आदि से सम्बन्धित संस्कृत, प्राकृत, गुजराती, मराठी आदि भाषाओं में प्रकाशित ग्रन्थों का उल्लेख किया गया है। इस लेख के द्वारा महाराज सयाजीराव गायकवाड का जैन साहित्य के क्षेत्र में किए गए महत्त्वपूर्ण कार्यों का परिचय प्राप्त होता है।

आशा है, इस अंक में संकलित सामग्रियों के द्वारा हमारे वाचक अधिकाधिक लाभान्वित होंगे व अपने महत्त्वपूर्ण सुझावों से हमें अवगत कराने की कृपा करेंगे, जिससे अगले अंक को और भी परिष्कृत किया जा सके।

આધ્યાત્મિક પદો

આચાર્ય શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજી

(હરિગીત છંદ)

કારુણ્ય મૈત્રી ભાવના છે વેદ સાચા આદરો,
મધુપર્કમાં હિંસા કથે તે વેદ શ્રદ્ધા પરિહરો;
નિજ આત્મવત્ જીવો સકલ નિષ્પાપ કરણી સુખ કરી,
એવી અમારી વેદની છે માન્યતા નિશ્ચય ધરી. 36

પ્રભુ નામથી પશુઓ તળી હિંસા થતી તરવારથી,
સર્વજ્ઞના એ મંત્ર નહિ નિષ્પાપ શાસ્ત્રો એ નથી;
સર્વજ્ઞ પ્રભુના વદનથી કારુણ્ય ધ્વનિયો ઉછળી,
એવી અમારી વેદની છે માન્યતા નિશ્ચય ધરી. 37

પ્રાચીન વેદોમાં લખ્યું સાચું સકલ નહિ માનવું,
પ્રાચીન સહુ સર્વજ્ઞનાં વચનો નહીં મન આણવું;
પ્રાચીન અર્વાચીનથી સાચું જ લેવું દિલ ધરી,
એવી અમારી વેદની છે માન્યતા નિશ્ચય ધરી. 38

મુંઝો ન દૃષ્ટિરાગથી ભૂલો ન ભરમાયા થકી,
મધ્યસ્થ થઈને પારખો સાચું મળે વેદો થકી;
સમભાવ મનમાં આદરી, જાણો પરીક્ષાઓ કરી,
એવી અમારી વેદની છે માન્યતા નિશ્ચય ધરી. 39

આચાર્ય વાચક સાધુઓ વેદો અમારા બોલતા,
તે જીવતા ને જાગતા પરમાત્મમર્મો ખોલતા;
વેદો શુભંકર સાધ્વીઓ પરમાર્થવૃત્તિ આદરી,
એવી અમારી વેદની છે માન્યતા નિશ્ચય ધરી. 40

આત્મા અમારો વેદ છે, જેમાં અનન્તા ગુણ ભર્યા,
આત્માનુભવ સહુ વેદ છે, પામી મહન્તો સુખ વર્યા;
અધ્યાત્મજ્ઞાન જ વેદ છે સંસારવારિધિ તરી,
એવી અમારી વેદની છે માન્યતા નિશ્ચય ધરી. 41

(ક્રમશઃ)

Awakening

Acharya Padmasagarsuri

Bahata Pani Nirmala
Bandha so ganda hoye
Sadhu to ramata bhala
Dag na lage koye!!

(Flowing water is pure; stagnant water is dirty; a wandering ascetic is not stained).

On account of this reason, after Chaturmas is over on that day, all ascetics observing the five great principles proceed to other places.

The third reason is that it is the Jayanti (the celebration of the birth-day) of the great writer, scholar and Jain Acharya, Hemachandra Suri who is known as Kalikala Sarvajna and who composed three crore slokas.

Hemachandracharya was born on Kartika purnima in Samvat 1145 and he undertook Deeksha in Samvat 1154; his original name was Changdeva. At the time of his undertaking Deeksha he was named Somachandra. But when he acquired Sooripada (the stage of an acharya) in 1166, he was named Hemachandracharya.

He was a genius. He became an ascetic at the age of nine and he remained austere and celibate through out his life. With the help of his mentor, he made a deep study of the Shastras.

He was a prolific writer who wrote books on various literary subjects. He wrote valuable books such as Grammar, a Dictionary, Epic poetry and on the topics like the science of prosody; and history and achieved fame not only in Gujarat but through out India.

(Continue)

કેશરીયાજી તીર્થની એક મહત્વપૂર્ણ અપ્રગટ કૃતિ

ગણિવર્ય શ્રી સુયશચન્દ્રવિજયજી

તીર્થના ઇતિહાસ અંગે -

મેવાડની રાજધાની ઉદયપુરથી ૬૫ કિ.મી. દૂર આવેલું કેસરિયાજી તીર્થ જૈનોનું એક પ્રસિદ્ધ તીર્થ છે, જ્યાં આદિનાથ ભગવાનની શ્યામવર્ણીય પ્રતિમા બિરાજમાન છે । અનુશ્રુતિ અનુસાર લંકાપતિ રાવણ આ પ્રતિમાની પૂજા કરતાં, પરંતુ લંકાના વિજય બાદ રામચંદ્રજી જ્યારે તે પ્રતિમાને પોતાની સાથે લઈ ગયા ત્યારે માર્ગમાં જ ઉજ્જૈનનગરમાં તે પ્રતિમા સ્થિર થઈ જતા તે જ જગ્યા ઉપર ભવ્ય જિનાલયનું નિર્માણ કરી પ્રતિમાને તેમાં સ્થાપિત કરવામાં આવી । આમ વર્ષો સુધી તે પ્રતિમા ત્યાં પૂજાઈ । કહેવાય છે કે રાજા શ્રીપાલનો અને તેમના ૭૦૦ કોઢીયાઓનો કોઢ રોગ આ પ્રતિમાના ન્હવણ જલથી જ દૂર થયો હતો ।

કાઠાંતરે કોઈક કારણથી તે પ્રતિમા વાગડદેશના વટપ્રદ (બડોદા) નગરમાં આવી । મોગલોએ અહીં આક્રમણ કર્યું ત્યારે પોતાનો પરાજય થતો જાણી નાસી જતા મોગલોએ આ પ્રતિમાને પોતાની સાથે લઈ ગાઢામાં પધરાવી દૂરના કોઈ જંગલમાં મૂકી દીધી । એક દિવસ ગોવાળો દ્વારા તે પ્રતિમાની જાણ પ્રાપ્ત થતા શ્રીસંઘે તે પ્રતિમાને લાવી, લેપાદિથી અક્ષત (અખંડ) કરી શુભ દિવસે મહોત્સવપૂર્વક જિનાલયમાં સ્થાપિત કરી । જે આજે પણ પૂજાય છે । જૈનો તેમજ જૈનેતરો અહીં મોટી સંખ્યામાં યાત્રાએ આવે છે । અહીંની આદિવાસી પ્રજા પ્રતિમાની કેસરથી પૂજા કરતા હોવાથી તેને ‘કેસરિયા આદિનાથ’ કે શ્યામ રંગના હોવાથી ‘કાઠીયા બાબા’ના નામથી પૂજે છે ।

તીર્થની વ્યવસ્થા અંગે -

વર્ષો પૂર્વે સમ્રાટ અકબરે જગદ્ગુરુ શ્રીહીરવિજયસૂરિજીથી પ્રભાવિત થઈ તેઓને કેટલાક આજ્ઞાપત્રો (ફરમાનો) આપ્યા હતા । જેમાંના વિ. સં. ૧૬૪૮ ચૈત્ર સુદ ૭ (ઈ.સ. ૧૫૯૨) ના એક ફરમાનમાં બાદશાહ અકબરે કેસરિયા આદિ કેટલાક તીર્થો આચાર્ય શ્રીહીરવિજયસૂરિજીને અર્પણ કર્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે । તો બીજા ઈ.સં. ૧૬૨૯-૩૦ ના ફરમાનમાં બાદશાહ જહાંગીરે નગરશેઠ શ્રીશાંતિદાસ ઝવેરીને કેસરિયા આદિ કેટલાક તીર્થોની માલિકીના હક્કો આપ્યાનું નોંધાયું છે ।

આમ આ બન્ને ફરમાનો પરથી આ તીર્થની માલિકી શ્વેતાંબર સમાજની હોવાનું પ્રતીત થાય છે ।

શ્રુતસાગર

9

જુલાઈ-૨૦૧૮

વઢી જિનાલયની પ્રતિષ્ઠાઓ અંગે પળ જો વિચારીએ તો અહીંના શિલાલેખો શ્વેતાંબર સમાજ સાથે ગાઢ સંબંધ ધરાવે છે । પ્રાપ્ત થતા શિલાલેખાદિના ઉલ્લેખો મુજબ આ તીર્થનો જીર્ણોદ્ધાર વિ. સં. ૧૬૪૩ મહાસુદ ૧૩ના શેઠ ભામાશાહે કરાવી શિખર પર ધ્વજદંડ કલ્લશની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી । ત્યારપછી વિ.સં. ૧૭૩૨માં વિજયગચ્છના આચાર્ય સુમતિસાગરસૂરિજીના શિષ્ય આચાર્ય વિજ(ન)યસાગરસૂરિએ તીર્થાધિપતિ ઋષભદેવપ્રભુજીની પ્રતિષ્ઠા કર્યાનો શિલાલેખ મળે છે । તે પછી પળ વિ.સં. ૧૭૫૬માં જિનાલયની પ્રદક્ષિણામાં ૫૨ જિનાલયની દેરીઓની પ્રતિષ્ઠાનો ઉલ્લેખ નોંધાયો છે ।

પ્રતિષ્ઠાના સંબંધમાં છેલ્લો શિલાલેખ વિ.સં. ૧૮૦૧ વૈશાખ સુદ ૫ નો મળે છે, જેમાં આ જિનાલયમાં જગવલ્લભ પાર્શ્વનાથપ્રભુજીની પ્રતિષ્ઠા બૃહદ્ તપાગચ્છના પૂ. સુમતિચંદ્રગણિએ કરી તેવો ઉલ્લેખ કવિ કેસરકીર્તિ ગણિએ કર્યો છે ।

મહોપાધ્યાય વિનયસાગરજીની નોંધ મુજબ શ્રીઅગરચંદ્રજી નાહટાએ કેસરિયાજીમાં ઘણા એવા શિલાલેખો જોયા હતા કે જેમાં પ્રતિષ્ઠાપક આચાર્ય તરીકે વિજય(મત) ગચ્છના આચાર્યનું નામ હતું । આ મત(ગચ્છ) પળ શ્વેતાંબર સંઘાશ્રિત છે ।¹

પ્રસ્તુત કૃતિ અંગે -

પ્રસ્તુત લેખમાં સંપાદિત થયેલ કૃતિ કેસરિયાજી આદિનાથ ઉપર રચાયેલી પદ્ય રચના છે । કવિએ કાવ્યના પ્રારંભમાં ‘માં’ શારદાને પ્રણમી પ્રભુ ગુણ ગાવા માટે પ્રશસ્ત વાણીની પ્રાર્થના કરી છે । માતા-પિતા-નગરાદિના ઉલ્લેખવાળી લીજી ગાથા પછીની ૪ ગાથાઓમાં કવિએ પ્રભુના લોકોત્તર ગુણોની વર્ણના કરી છે, જ્યારે ત્યારપછીના ૭ પદ્યોમાં પ્રભુજીની પૂજાથી થતા ઇહલૌકિક લાભોની રજુઆત કરી છે ।

કાવ્યની છેલ્લી ૩ ગાથાઓમાં ઐતિહાસિક કહી શકાય તેવી સં. ૧૭૩૩માં શેઠ ભોગીદાસની સાથે કવિએ આ તીર્થની યાત્રા કર્યાની તેમજ પોતાની ગુરુપરંપરાની સામાન્ય નોંધ આપી કૃતિનું સમાપન કર્યું છે । કાવ્યમાં ગુરુપરંપરાનો ઉલ્લેખ કરતા કવિએ ફક્ત પોતાના ગુરુ તરીકે સુમતિસૂરિજીના નામનો ઉલ્લેખ કર્યો છે । નથી ત્યાં તેમના ગચ્છનો ઉલ્લેખ કે નથી ઉલ્લેખ અન્ય ગુરુ પરંપરાનો । તેથી વિગતે તપાસતા અમોને કવિના જીવનની કેટલીક મહત્વપૂર્ણ માહિતી મળી છે, જે અહીં અમે વાચકોની જાણ માટે નોંધીએ છીએ વિદ્વાનો તે અંગે યોગ્ય વિચારણા કરે ।

1. શિલાલેખ વાંચનારની અસાવધાની ને કારણે વિનયસાગરને બદલે ‘વિજયરાજસૂરિ’ એ વાચના દોષ થયો છે. પ્રાપ્ત શિલાલેખોમાં બંધે જ સુમતિસાગરના શિષ્ય તરીકે વિનયસાગર નામ જોવા મળે છે.

काव्यनी नोंध मुजब कवि विनयसूरिजी ए सुमतिसूरिना शिष्य छे । जैन परंपरानो इतिहासमां तेमज शिलालेख-ग्रंथलेखनपुष्पिका के रचनाप्रशस्ति उपरथी तेमनी परंपरा आ रीते जोडाती जणाय छे.

लोंकाशाह-भूताजी-वीजाजी (विजयमत(गच्छ) ना स्थापक)-धर्मदासजी-खेमसागरजी-पद्मसागरजी-गुणसागरजी-कल्याणसागरजी-सुमतिसागरजी-विनयसागरजी ।

अहीं प्रश्न थशे के कृतिमां न उल्लेखायेल गच्छादिनी माहिती वगर कविने शी रीते आपणे विजयगच्छमां जोडीए छीए? तो तेनो जवाब आ प्रमाणे जाणवो ।

- (१) कृतिमां कविना गुरु तरीके उल्लेखित सुमतिसूरिनुं नाम अन्य ग्रंथोमां तेमज शिलालेखादि सामग्रीमां सुमतिसागरसूरि के सुमतिसूरि एवा नामे विजयगच्छनी परंपरामां विनयसूरि के विनयसागरसूरिना गुरु तरीके जोडायेलुं जोवा मळे छे. ते ज रीते अन्य ग्रंथोमां विनयसूरिनुं नाम सुमतिसूरि साथे जोडायेलुं छे ।
- (२) विजयगच्छनी परंपरामां थयेला कवि कल्याणसागर, कवि गुणसागर जेवा कविओए पोताना ग्रंथनी रचनाप्रशस्तिओमां गुरुपरंपरानुं आलेखन करता क्यांक खेमसागरजीने खेमसूरि कह्या छे, तो क्यांक खेमसागरजी, तेवी ज रीते पद्मसागर, गुणसागर जेवा नामोमां पण पद्मसूरि के गुणसूरि एवा नामो लखायेला जोवा मळे छे । कदाच आवी ज तेमनी प्रणालिका रही हशे । उपरोक्त कारणथी आपणा कविए पण पोतानी कृतिमां स्पष्ट नामोल्लेख न करता सुमतिसागरसूरिने बदले सुमतिसूरि अने विनयसागरसूरिने बदले विनयसूरि कर्युं होय तेवी संभावना दृढ थाय छे । आ गच्छना अन्य विद्वानो द्वारा लखायेली ग्रंथपुष्पिकाओमां पण आज रीते 'सागर' शब्द विहीन नामवाळी परंपरा जोवा मळे छे ।
- (३) विजयगच्छना आचार्य सुमतिसागरसूरिना शिष्य आचार्य विनयसागरसूरिजीए सं. १७३२मां केसरीया आदिनाथ प्रभुनी प्रतिष्ठा करी हती तेवो शिलालेख मळे छे । हवे जो आपणा कर्ता पोते 'विनयसूरि' एवा नामने बदले विनयसागरसूरि एवा नामथी पोताने प्रशस्तिमां ओळखावता होय तो ते क्षेत्रमां ज विचरतां तेओ प्रतिष्ठा पछीना तुरंतना वर्षमां एटले के सं. १७३३ मां अहिं फरी यात्राए पधार्था होय तेवुं शक्य बने, अने ते ज प्रसंगे तेमणे आ कृतिनी रचना करी होय तेवुं विचारी शकाय ।

શ્રુતસાગર

11

જુલાઈ-૨૦૧૮

(૪) વિજયગચ્છના આચાર્યોનું વિહારક્ષેત્ર ગ્રંથોની પુષ્પિકાઓ અને પ્રશસ્તિના આધારે વિચારીએ તો તેમની પરંપરાના કલ્યાણસાગર, સુમતિસાગર, વિનયસાગરાદિ આચાર્યો દ્વારા સં. ૧૭૦૪, ૧૭૦૯, ૧૭૫૨, ૧૮૨૦ જેવા જુદા જુદા વર્ષે મેવાડના વિવિધ જિનાલયોમાં પ્રતિષ્ઠા થઈ. તો બીજી બાજુ આ બાજુના ઉદયપુર, કૂકડેશ્વર જેવા જુદા જુદા ગામડાઓમાં રહી કવિ કલ્યાણસાગર, કવિ ગુણસાગર જેવા કવિઓ સં. ૧૬૯૪ માં દાન-શીલ-તપ-ભાવ તરંગિણીની, ૧૬૭૬ માં વાસુદેવરાસ જેવા અનેકવિધ ગ્રંથોની રચના કરી, તે સિવાય રામરસાયણ જેવા ગ્રંથોના આલેખન પળ મેવાડ પ્રાન્તમાં વિચરતા વિચરતા ઘણા વિદ્વાનોએ કર્યા. આમ ઘણા વર્ષો સુધી આ ક્ષેત્રમાં જ્ઞાન-ધ્યાનાદિ માટે વિજયગચ્છના આચાર્યો મેવાડ અને આસપાસના પ્રદેશોમાં વિહારાદિ કરતા રહ્યા હોય તેવું માનવું જોઈએ અને તેવા પ્રસંગે તેમના ચારિત્રથી પ્રભાવિત થઈ શ્રાવકોએ તેમના હસ્તે પ્રતિષ્ઠા, સંઘ યાત્રાદિ અનેક શુભ કાર્યો કરાવ્યા હોય તેવું પણ બને. માટે આપણા કૃતિકારશ્રી પણ લાંબા કાળથી વિચરતા હોઈ સંઘ સાથે કેસરિયાજી ગયા તેવું વિચારવું અયોગ્ય નથી.

(૫) દરેક પદ્ય કૃતિની રચના પ્રાયઃ કોઈને કોઈ છંદમાં તેના બંધારણ મુજબ થતી હોય છે. અહીં કવિએ કાવ્યાન્તમાં ‘કલ્પશ’ સ્વરૂપે કાવ્યનું સમાપન કર્યું છે. હવે કદાચ તેના સ્વરૂપ બંધારણ મુજબ ‘સાગર’ કે તેના પર્યાયાર્થી શબ્દથી કૃતિની રસાલતાને ઠેસ પહોંચતી હશે. તેથી કવિને ‘વિનયસૂરિ’ કે ‘સુમતિસૂરિ’ એમ નામોલ્લેખ કરવો વધુ યોગ્ય લાગ્યો હોય તેવું કલ્પી શકાય.

ઉપરોક્ત દરેક મુદ્દા પર ચિંતન કરતા કૃતિકાર વિનયસૂરિ પોતે જ વિનયસાગરસૂરિ હોઈ કેસરિયાજી તીર્થના પ્રતિષ્ઠાપક છે તેવું પણ સ્પષ્ટ થાય છે.

પ્રત પરિચય -

પ્રસ્તુત કૃતિ સંબંધી એકમાત્ર પ્રત આચાર્ય શ્રીકૈલાસસાગરસૂરિ જ્ઞાનમંદિર કોબામાં ઉપલબ્ધ છે. પ્રત ક્રમાંક ૫૮૨૫૯ પર પાના નં. ૨૮ થી ૨૯ સુધી પ્રસ્તુત કૃતિ આલેખાયેલી છે. આ પ્રતમાં કુલ ૪૧ પત્રો છે. પ્રારંભ વચ્ચે અને અન્તના પાનાઓ ન હોવાથી પ્રત અપૂર્ણ છે. લિપિવિન્યાસ, લેખનકલા તથા કાગળ આદિના આધારે આ પ્રત વિક્રમની ૧૯મી સદીની હોય તેમ લાગે છે. પ્રત્યેક પત્રમાં ૧૭ પંક્તિઓ અને પ્રત્યેક પંક્તિમાં ૩૮ થી ૪૬ અક્ષરો છે. લેખન કાર્ય સુંદર અને સ્વચ્છ અક્ષરોમાં કરેલું છે. પ્રતમાં ગેરુ લાલ રંગથી અંકિત વિશેષ પાઠ છે. અશુદ્ધ પાઠોને પીઢા રંગથી

संशोधित पण करेला छे ।

प्रान्ते संपादनार्थे प्रस्तुत कृतिनी हस्तप्रत नकल आपवा बदल आचार्य श्रीकैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर (कोबा)ना व्यवस्थापकोनो खूब खूब आभार ।

॥ केशरीयाजी तीर्थमंडन श्री आदिजिन स्तवन ॥

सरस वचन द्यौ सारदा जी, तवस्युं ऋषभजिणंद, विघ्ना(घ्ना)पद-भययभंजणौ जी, वंस इख्यागै चंद	१
ऋषभ जुहारीयै जी, दरस सरस सुखकंद, मन हरखित होवै घणू जी, देखत परमामनंद	२ ऋषभ... (आंकणी)
वनीतापुर सुरपुर समो जी, नाभि-नरिंद सुरराज, मरूदेव्या साची सती जी, जनम्यो सुत सिरताज	३ ऋषभ...
जगबंधव जगजीवनो जी, जगपति सिववुर-साथ, जंगम-तीरथ जगगुरू जी, जगतारण जगनाथ	४ ऋषभ...
देवादिक सेवै सदा जी, गावै प्रभुगुणग्राम, कामकुंभ चिंतामणि जी, वंछित पूरणहार	५ ऋषभ...
त्रिभुवनमै महिमा घणी जी, अतिसयवंत जिणंद, चिहुं दिसना संघ आवही जी, पूरणत्रिभुवनवं(चं)द	६ ऋषभ...
अघ चूरै पूरै कामना जी, सुरतरूकंद समानं, मूरख नर पंडित हूआ जी, सुमरत प्रभु-अवधानं	७ ऋषभ...
नरपत(ति) राजसिरी लहै जी, धण हीणा धन सार, रूप हीण पांमै सही जी, कामदेव अवतार	८ ऋषभ...
पिक-वयणी मृगलोचनी जी, कनकवरण सुकमाल, पुत्रवती भणी लहै जी, सेवै चरण त्र(त्रि)काल	९ ऋषभ...
घर पुरवर थिति थोभणो जी, पुत्र महासुखकार, चरणकमल तुम्ह सेवतां जी, पांमै सुत सुकुमार	१० ऋषभ...

श्रुतसागर

13

जुलाई-२०१८

सब्द रूप रस गंधनी जी, फरस सरस सुखकार,	
भोग लहै मनवंचिया जी, सेवत चरण उदार	११ ऋषभ...
जनपद सहस बत्तीसना जी, अधिपति सैवै राय,	
षटि(ट) खंडपति पदवी तणौ जी, पामै तुम्ह पसाय	१२ ऋषभ...
देवविमानं सुहामणा जी, नाटक नाना छंद,	
इंद्रादिक संपत्ति लहै जी, पूजित ऋषभजिणंद	१३ ऋषभ...
सिवसुख वंछक मानवी जी, तुम्ह पद सेवै जेह,	
ते तूठां त्रिभुवनधणी जी, सो पामै सिवगेह	१४ ऋषभ...
संवत सतर तेतीसै (१७३३) समै जी, भोगीदास उछाह,	
जात करावी भावसुं जी, लीधो लक्ष्मी-लाह	१५ ऋषभ...
सूध भावै जिन पूजीया जी, जनम सफल मुझ आज,	
ध(धु)लेवापुरवर धणी जी, भेट्या श्रीजिनराज	१६ ऋषभ...
कलस- ऋषभदेव प्रतीत आंणी ध्यान ध्यावै एकमना,	
मनोवंचित लहै कमला सुख पामै आसना,	
धूलेवमंडन दुरियखंडन विकट विघन आपद हरै,	
श्रीसुमतिसूरि पसाव लहिकै श्रीविनयसूरि इम उच्चरै	१७ ऋषभ...

॥ इति श्रीऋषभदेवजी स्तवनं ॥

प्राचीन साहित्य संशोधकों से अनुरोध

श्रुतसागर के इस अंक के माध्यम से प. पू. गुरुभगवन्तो तथा अप्रकाशित कृतियों के ऊपर संशोधन, सम्पादन करनेवाले सभी विद्वानों से निवेदन है कि आप जिस अप्रकाशित कृति का संशोधन, सम्पादन कर रहे हैं अथवा किसी महत्त्वपूर्ण कृति का नवसर्जन कर रहे हैं, तो कृपया उसकी सूचना हमें भिजवाएँ, जिसे हम अपने अंक के माध्यम से अन्य विद्वानों तक पहुँचाने का प्रयत्न करेंगे, जिससे समाज को यह ज्ञात हो सके कि किस कृति का सम्पादन कार्य कौन से विद्वान कर रहे हैं? इस तरह अन्य विद्वानों के श्रम व समय की बचत होगी और उसका उपयोग वे अन्य महत्त्वपूर्ण कृतियों के सम्पादन में कर सकेंगे.

निवेदक

सम्पादक (श्रुतसागर)

कल्याणमंदिर स्तोत्राणी पादपूर्तिओ

गणिवर्य श्री सुयशचन्द्रविजयजी

कल्याणमंदिर स्तोत्र संस्कृतभाषानुं एक महा-प्रभावशाली स्तोत्र छे, किंवदंति अनुसार आचार्य श्रीसिद्धसेन दिवाकरसूरिजीए ज्यारे उज्जैनना महादेवमंदिरमां शिवलिंगनी समक्ष स्तवना रूपे आ स्तोत्रनी रचना करी त्यारे स्तोत्रना प्रभावथी ते शिवलिंगमांथी श्रीअवंतिपार्श्वनाथप्रभुना बिंबनुं प्रगटीकरण थयुं। त्यारपछी तो आ स्तोत्रनो प्रभाव-प्रचार खूब खूब वध्यो। काव्यना पद्योनी रसाळता, प्रवाहकता तथा शब्दलालित्यादिथी प्रभावित थई अनेक विद्वानोए पण आ काव्य उपर ऊंडु खेडाण कयुं। कोईए कल्याणमंदिर स्तोत्र उपर नानी-मोटी टीका बनावी, तो कोईए अवचूरि, कोईए बालावबोधनी रचना करी, तो कोईए टबार्थनी, तो वळी कोई विद्वाने आ ज स्तुति पद्योने केन्द्रमां राखी जैनधर्मवर स्तोत्र, विजयक्षमासूरिलेख जेवा पादपूर्ति काव्योनी रचना करी, प्रस्तुत लेखमां प्रकाशित त्रणे काव्यो पण कल्याणमंदिर स्तोत्र पर विविध विद्वानो वडे रचायेल पादपूर्ति काव्यो ज छे। माटे सौ प्रथम आपणे पादपूर्तिकाव्यनो परिचय मेळवीशुं।

पादपूर्ति काव्य एटले शुं?

पाद एटले श्लोकनुं चरण, तेनी पूर्ति एटले पूरवुं-ते ज पादपूर्तिकाव्य. पादपूर्तिकाव्योमां जे काव्यनी पादपूर्ति करवानी होय तेवा श्लोकना चार चरणमांथी एकाद निश्चित चरणने शब्दथी यथावत् स्वरूपे राखी शेष त्रण चरणो विशेष पात्र के प्रसंगने उद्देशीने नवा रचाय छे, एटले के मूळ काव्यनुं १ चरण जूनुं, ज्यारे शेष ३ चरणो नवा, आम ४ चरणोना संमिश्रणथी पद्य पूर्ण थयुं। हवे ज्यारे श्लोकार्थनी दृष्टिए विचारीए छीए त्यारे जे जूनुं चरण छे ते मूळकाव्यमां उल्लेखित पात्र के प्रसंग विशेष माटे रचायु हतुं पछी ते ज चरण ज्यारे नवा पात्र के प्रसंगने उल्लेखता नवा ३ चरणोनी साथे जोडायुं त्यारे ते चोथा जूना चरणनो अर्थ पण ते नवा पात्र के प्रसंगना संदर्भमां खूलतो देखाय तेवा काव्यने ज कहेवाय पादपूर्ति काव्य। आपणे त्यां आवी एक के बे चरणवाला पादपूर्ति काव्य विशेष जोवा मळे छे। तेमा'य खास करी चोथा चरणनी पादपूर्तिना काव्यो वधु रचाया छे। क्वचित् प्रथम चरणनी, तो क्वचित् चारेय चरणोनी पादपूर्तिवाळी पण रचनाओ मळे छे खरी।

શ્રુતસાગર પ્રસ્તુત કૃતિ અંગે -

15

જુલાઈ-૨૦૧૮

અત્રે પ્રકાશિત કાવ્યમાનું પૂર્વે અપ્રકાશિત પ્રથમ કાવ્ય ઉપર છેલ્લી નજરે જોતા પ્રભુ પાર્શ્વનાથની સ્તવના રૂપે રચાયેલ પાદપૂર્તિ કાવ્ય જ જણાય છે । પરંતુ સૂક્ષ્મદૃષ્ટિથી જોતા સંપૂર્ણ કૃતિ જાણે કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની સંસ્કૃત ભાષામાં જ રચાયેલી સમશ્લોકી રચના જણાશે । કવિએ કાવ્યના જે તે પદ્યોના ભાવોને તે જ સ્વરૂપે રાખી કૃતિનો જાણે શબ્દદેહ બદલ્યો હોય તેવું કૃતિ વાંચતા અનુભવાય છે । જો કે તેટલા જ શબ્દોમાં, તે જ છંદમેળાદિ જાઠવી શબ્દાન્તર કરવું તે કોઈ સામાન્ય કવિનું ગજુ નથી । શબ્દભંડોળ બહોળો હોય, કાવ્યત્વ સહજ હોય ત્યારે જ આવી રચના સંભવી શકે । કૃતિનું એકંદરે સુંદર સર્જન થયું હોવા છતાંય મૂળ પદ્યોના ભાવો લાવવામાં કવિ ક્યાંક ઉણા પળ ઉતર્યા છે તેવું બે-ત્રણ જગ્યાએ દેખાય છે । અહીં કૃતિનો વિશેષ પરિચય ન આપતા અમે થોડા શબ્દોનો કોશ પાછળ મૂક્યો છે વાચકો તેનાથી જ સંતોષ પામશે ।

બીજી કૃતિ કલ્યાણમંદિરના પ્રથમ શ્લોકના ચારે ચરણોની પાદપૂર્તિવાળી રચના છે । કવિએ અજિતનાથ પ્રભુની સ્તવનાના ઉદ્દેશથી પ્રસ્તુત કૃતિની રચના કરી છે । કૃતિ રસાળ તો છે સાથે સાથે સરળ પણ છે । આ કૃતિનું પુનઃ પ્રકાશન કરવાનો હેતુ કૃતિની શુદ્ધ વાચના છે ।

ત્રીજી પૂર્વે અપ્રકાશિત કૃતિ લોકાગચ્છીય ઋષિ કેશવના ચરિત્રનું યત્કિંચિત આલેખન કરતી કલ્યાણ મંદિરની પાદપૂર્તિમય રચના છે । કવિએ નવા ત્રણ ચરણોની રચના દ્વારા જ્યારે ઋષિ કેશવજીના ચરિત્રની વર્ણનાનો પ્રયાસ કર્યો છે ત્યારે મૂળ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રના ચોથા ચરણની પાદપૂર્તિનો અર્થ પણ ઋષિ કેશવજીના જીવનચરિત્રના ઉપલક્ષમાં ખુલતો અહીં જોઈ શકાય છે । જો કે કવિત્વની દૃષ્ટિએ વિચારીએ તો તેમ કરવામાં રચના થોડા અંશે નિરસ થઈ હોય તેવું પણ લાગે છે । થોડા કાવ્યોમાં તો કવિને 'ય પોતાની કલ્પનાના વિસ્તારને આલેખવામાં લાંબી કડાકૂટ કરવી પડી હશે તેવું જોઈ શકાય છે । કદાચ તેથી જ કવિએ અથવા અન્ય કોઈ વિદ્વાને કૃતિના આશયને સ્પષ્ટ કરવાના ઉદ્દેશથી જ ટબો ઇટલે ટબાર્થ રચ્યો હોય તેવું બને । ટબા વગર અમારા માટે પણ કૃતિને સમજવી અઘરી જ હતી ।

કવિએ કાવ્ય માં ફક્ત ઋષિ કેશવજીના ચારિત્રનું સંક્ષિપ્તમાં આલેખન કર્યું છે તેવું નથી, તે સિવાય પણ વિવિધ પહેલિકાઓ, વિભિન્ન ઉપમાઓ જેવી બહુવિધ સાહિત્યિક સામગ્રીથી કાવ્યને સુંદર પણ બનાવ્યું છે । ઐતિહાસિક તથ્યોને રજૂ કરતા

કવિએ ઋષિ કેશવજીના માતાપિતા, વંશ, ગુરુ પરિવારાદિનો તો ટૂંકમાં ઉલ્લેખ કર્યો જ છે સાથે પોતાની ગુરુપરંપરાની નોંધ આપવાનું પણ કવિ ત્યાં ચૂક્યા નથી। અહીં શ્રુતસાગરમાં સર્વ પ્રથમવાર ટબાનું પ્રકાશન કરાયું છે તેથી વાચકોના અભ્યાસાર્થે અમારે શ્લોકોના સાર (ભાવર્થ) આપવો જોઈએ પણ સમયમર્યાદા અને સ્થાનલાઘવને માન આપી વાચકો જાતે જ કૃતિનો અભ્યાસ કરે તેવી આશા છે।

ટબા અંગે થોડું -

ટબો એટલે ટબાર્થ. વિ.સં. ૧૫મી થી શરૂ થયે સાહિત્યના આ પ્રકારમાં મૂળ કૃતિનું આલેખન કર્યા પછી તે લખેલ છૂટા પાડેલા દરેક શબ્દોની ઉપર તેનો સમાનાર્થી શબ્દ કે તેની નજીકના પર્યાયાર્થી શબ્દનું લેખન કરાય છે। તે શબ્દાલેખનને જ ટબો કહેવાય. અમે અહીં તે છૂટા પાડેલા શબ્દોને ક્રમાંક આપી દીધો છે। તે ક્રમાંક મૂળ શ્લોકમાં શબ્દ ઉપર જોઈ શકાશે। જ્યારે તેનો ટબો શ્લોકની નીચે તેટલામાં જ શબ્દનંબર પર શોધી શકાશે। જો કે ટબાકાર અહીં બધા જ શબ્દોના વિશેષ અર્થોનું આલેખન ન કરતા મૂળના જ શબ્દોને પર્યાયાર્થ રૂપે પ્રયોજે છે।

કૃતિકાર- પ્રથમ રચના ૧૮મી સદીના કવિ કનકવિલાશની રચના છે. તેઓ ઉપા. સુમતિસિંઘુરજીના શિષ્ય ઉપા. કનકકુમારજીના શિષ્ય છે। કવિએ પોતે તેમની પરંપરા વર્ણવી હોવા છતાં તેમના ગચ્છની કાવ્યમાં નોંધ નથી। અનુમાનથી પ્રાયઃ તેઓ ધરતરગચ્છની હોવાની સંભાવના છે. જ્યારે બીજી કૃતિ અજ્ઞાત કર્તૃક છે। કૃતિની હસ્તપ્રત પરથી કૃતિકાર ૧૭મી સદી પૂર્વે થયા હોવા જોઈએ તેવું કહી શકાય। છેલ્લી કૃતિ ૧૮મી સદીમાં થયેલી લોકાગચ્છના કવિ પ્રેમજીની રચના છે। કાવ્યરચના પણ ત્યારની જ છે। જો કે કવિની ગુરુપરંપરા અહીં પણ ઉલ્લેખિત થઈ હોવાથી કવિનો સમય વિગેરે માહિતી મળી શકે સુધી પણ અમારા વિહારાદિને કારણે અમે તે અંગે વિશેષ પ્રયત્ન કરી શક્યા નથી।

પ્રતપરિચય- કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રની પ્રથમ પાદપૂર્તિની પ્રત સંભાતના જૈનશાળા અંતર્ગત શેઠ મણીલાલ પીતાંબરદાસ હસ્તલિખિત પ્રતના સંગ્રહની છે, તેની ફોટો કોપી આપવા બદલ શેઠ શાંતિલાલ મણીલાલના પરિવાર જનોનો, પ્રો. કાંતિભાઈનો, મનુદાદા નો તેમજ જૈન શાળાના ટ્રસ્ટીઓનો સ્વૂબ સ્વૂબ આભાર।

અન્ય પ્રકાશિત બન્ને કૃતિઓ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જ્ઞાનમંદિર, પાટણના હસ્તલિખિત પ્રત સંગ્રહની છે। તે બન્ને કૃતિઓની હસ્તપ્રત ફોટોકોપી આપવા બદલ

श्रुतसागर

17

जुलाई-२०१८

श्री हेमचंद्राचार्य ज्ञानमंदिरना व्यवस्थापक यतिनभाई आदि ट्रस्टीओनो खूब खूब
आभार ।

श्री समस्याबद्धनिबद्धं कल्याणमन्दिराख्यं स्तोत्रम्

कल्याणभाजनमघस्य विनाशहेतुं त्रस्तस्य भीतिशमकं जिनपादयुग्मम् ।
निम्ने भवाब्धिसलिले पततां जनानां पोतायमानमभिनम्य जिनेश्वरस्य ॥१॥

शक्तो न ^१वाक्पतिरपि प्रथितुं गुणानां यस्यात्मना मुदितनाकिगणेष्वजस्रम् ।
कर्तुः सुखस्य जनताखिलपङ्कहर्तुं स्तस्याहमेष किल संस्तवनं करिष्ये ॥२॥

सामान्यतोऽपि जिनराज! तव स्वरूपं मादृक्कथं कथयितुं भवतीह शक्तः? ।
सम्यग् यथा ^२करटदस्युशिशुर्दिनान्धो रूपं प्ररूपयति किं किल धर्मरश्मेः? ॥३॥

अज्ञाननाशनवसादपि देव ! ^३भूस्पृक् संख्यां गुणस्य न च ते विदधातुमीशः ।
कल्पाद्यथोज्जितजलस्य तथा प्रसिद्धो मीयेत केन जलधेर्ननु रत्नराशिः? ॥४॥

उत्कण्ठितोऽस्मि तव देव! नुतिं विधातुं मन्दोऽप्यहं प्रवरकान्तगुणालयस्य ।
विस्तार्य बाहुयुगलं ^४पृथुकोऽपि किं नो विस्तीर्णतां कथयति स्वधियाऽम्बुराशेः? ॥५॥

सज्ज्ञानिनामपि गुणा भुवि ये न गम्या ^५स्तादृग्गुणेषु कथितुं मम काऽत्र शक्तिः? ।
प्रारम्भ एष न विमृश्य मया कृतो भो! जल्पन्ति वा निजगिरा ननु पक्षिणोऽपि ॥६॥

दूरे स्तुतिर्भवतु देव ! तवाऽभिधा वै सन्त्रायते भवभयादपि जीवचक्रम् ।
^६शुक्रार्कदीधितिकदम्बकतप्तमर्त्यान्प्रीणाति पद्मसरसः सरसोऽनिलोऽपि ॥७॥

स्वान्ते स्थिते भवति नश्यति कर्मजालं सम्पादितं भवभवेषु च ^७जन्तुनैव ।
तूर्णं भुजङ्गमघटेव सुमध्यदेश मभ्यागते ^८वनशिखण्डिनि चन्दनस्य ॥८॥

त्यज्यन्त एव सहसा पुरुषा यतीन्द्र! घोरैरिष्टनिचयैस्तव दर्शनेऽपि ।
मार्तण्डमण्डलविकाश(शि?)वरप्रभाते चौरैरिवाशु पशवः प्रपलायमानैः ॥९॥

निस्तारकः कथमधीश! जने जनानां त्वां धारयन्ति हृदि यद् भवतस्तरन्तः ।
^९मुक्ता दृतिर्बुडति नाऽम्भसि यर्हि नित्य मन्तर्गतस्य मरुतः स किलानुभावः ॥१०॥

^{१०}सर्वादयोऽमरगणा हतशक्तिसारा-जाता यतोऽपि मदनो निधनीकृतः स ।
निर्वापितो ^{११}हुतवहः सलिलेन येन पीतं न किं तदपि दुर्धरवाडवेन? ॥११॥

1. स्तादृग्गुणान् कथयितु, 2. जन्तूनां हि

१ ब्रह्मा, २ घुवड, ३ मानव, ४ बाळक, ५ जेठ मास, ६ वनमयूर, ७. नौका, ८. शंकर, विष्णु, ९. अग्नि.

अप्राकृतं प्रचुररम्यगुणैर्गिरिष्ठं त्वां संश्रिता जिनवरेन्द्र! कथं मनुष्याः? ।

जन्मोदधिं विकटमत्र तरन्ति तूर्णं चिन्त्यो न हन्त महतां यदिवा प्रभावः ॥१२॥

त्यक्तो मुदा प्रथमतो भवता हि मन्यु-निर्नाशिताः किल कथं जिन! कर्मभिल्लाः? ।

मथ्नाति वाऽत्र भुवने प्रबला त्वनुष्णा नीलद्रुमाणि विपिनानि न किं हिमानी? ॥१३॥

योगीश्वरा जिन ! सनाऽप्यवलोकयन्ति त्वां ब्रह्मरूपमतुलं हृदयाम्बुजेऽत्र ।

^{१०}मेध्यस्य चोज्ज्वलरुचेरपरं हि किं य-दक्षस्य सम्भवि पदं ननु कर्णिकायाः? ॥१४॥

स्वामिन्! त्वदीय भजनाद् भविका लभन्ते सद्योपहाय करणं वरमुक्तिमार्गम् ।

त्यक्त्वा ^{११}विरोचनवशाद् दृषदः स्वभावं चामीकरत्वमचिरादिव धातुभेदाः ॥१५॥

मध्ये सनैव भविकाः परिचिन्तयन्तिः त्वां यस्य तस्य विलयं प्रकरोषि कस्मात्? ।

स्वामिंस्तथोचितमिदं गतपक्षपाता-यद्विग्रहं प्रशमयन्ति महानुभावाः ॥१६॥

विद्वद्भिरेष पुरुषः परिचिन्तितो वै विश्वप्रभो! तव धिया हि समप्रभावः ।

पाथोऽङ्गिनाऽमृतधिया परिपीयमानं किं नाम नो विषविकारमपाकरोति? ॥१७॥

अज्ञाननाशनिपुणं हि कुतीर्थिनोऽपि त्वामाश्रिता ^{१२}जलशयादि^{१३}विदा जनेन्द्र! ।

दृग्दोषवद्भिरपि किं जिन! पाण्डुकम्बु-नो गृह्यते विविधवर्णविपर्ययेण? ॥१८॥

त्वद्देशनास्ववसरो जिन! सन्निकर्षा-दास्तां ^{१४}पुमान् ^{१५}वसुमपि प्रकरोत्यशोकम् ।

प्रत्युद्गते खतिलके ^{१६}सकरालिकोऽपि किं वा व(वि)बोधमुपयाति न जीवलोकः? ॥१९॥

^{१७}साध्वैः प्रभो! ^{१८}सुमनसां विहिता सुवृष्टिः ^{१९}चोद्यं पुरो भवति वृन्तमधः कथं ते? ।

नित्यं त्वयीश! शुभभक्तिमतां नृणां वा गच्छन्ति नूनमध एव हि बन्धनानि ॥२०॥

अस्ताघगूढपथसिन्धुसमुद्भवायाः पीयूषतां प्रकथयन्ति गिरस्तव ज्ञाः ।

अस्या हि पानवशतः ^{२०}प्रमद(दा)श्रिता यद्भव्या व्रजन्ति तरसाऽप्यजरामरत्वम् ॥२१॥

गीर्वाणचामरचया जिन! खात् पतन्तो दूरात् प्रणम्य कथयन्ति जनान् तु जाने ।

कुर्वन्ति ये वरनतिं जिनकुञ्जराय ते नूनमूर्ध्वगतयः खलु सु(शु)द्धभावाः ॥२२॥

अस्ताग(घ)भाषितवरं ^{२१}शितरत्नवर्णं सिंहासने स्थितमहो! भुवनेश्वर! त्वाम् ।

प्रीत्या हि भव्यशिखिनः सरवं पिबन्ति चामीकराद्रिशिरसीव नवाम्बुवाहम् ॥२३॥

^{२२}स्वीयाङ्ग सम्भवशितद्युतिमण्डलेन प्रोद्गच्छताऽदलरुचिर्ह्य भ[वन] न्वशोकः ।

अभ्यर्णतोऽथ यदि वा तव नाथ! नूनं नीरागतां व्रजति को न सचेतनोऽपि? ॥२४॥

1. ०जनं० (आवो पाठ संभवी शके खरो?), 2. ते स्वाङ्ग० (आवो पाठ संभवी शके खरो?)

१०. अग्नि, ११. अग्नि, १२. विष्णु, १३. ज्ञानथी, बुद्धिथी, १४. वृक्ष, १५. वृक्ष सह, १६. देव, १७. पुष्प, १८. आश्चर्य, १९. हर्षयुक्त, २०. श्याम.

श्रुतसागर

19

जुलाई-२०१८

सेवस्व भो! जिनवरं परिमुच्य तन्द्रा-मेत्याऽऽशु वै शिवपुरीसुखदं सदैव ।
 वक्ति न्विदं स्फुटतरं भुवने जनाय मन्ये नदन्नभिनभः सुरदुन्दुभिस्ते ॥२५॥
 विश्वेषु पूज्य! भवता सुविकाशितेषु नक्षत्रयुक्कुमुदिनीपतिरस्तकान्तिः ।
 मुक्ताकदम्बकसमुल्लसितोर्ध्वछत्र-व्याजात्रिधा धृततनुर्ध्रुवमभ्युपेतः ॥२६॥
 आत्मीयकेन सततं भृतविष्टपेन ^{२१}राढाप्रतापयशसामिव मण्डलेन ।
^{२२}रत्नार्जुन^{२३}द्विजपतिप्रविनिर्मितेन शालत्रयेण भगवन्नभितो विभासि ॥२७॥
 माला जिनेन्द्र! विनमद्विबुधेश्वराणां त्यक्त्वा सुरत्नखचितान् प्रतरांश्च मौलीन् ।
 अंहिद्वयं तव भजन्त्यथवा परस्मिन्त्वत्सङ्गमे सुमनसो न रमन्त एव ॥२८॥
 जन्मोदधेरपि जिनेन्द्र! पराङ्गमुखोऽपि भव्यांस्तटं नयसि यत् खलु पृष्ठसिक्तान् ।
 युक्तं रसापघटकस्य स तस्य एत-च्चित्रं विभो! यदसि कर्मविपाकशून्यः ॥२९॥
 लोकेश्वरोऽपि जनतारक! चासि नि(ः)स्वः किं वा प्रभो! सकरणोऽकरणोऽपि यत्त्वम् ।
 स्वामिन्! विवर्णविदितेऽपि सनैव मङ्क्षु ज्ञानं त्वयि स्फुरति विश्वविकाशहेतुः ॥३०॥
 सामस्त्यपूरितवियन्ति रजांसि यानि प्रोदीरितानि कमठेन हठेन कोपात् ।
 तैस्ते तनोरपि विभो! प्रहता न कान्ति-ग्रस्तस्त्वमीभिरयमेव परं दुरात्मा ॥३१॥
 पर्य(र्ज)न्यसम्भवविदुस्तरवारि वैरान्मुक्तं शठेन कमठेन तडितप्रयुक्तम् ।
 बभ्रे च यन्मिलितरौद्रघनान्धकारं तेनैव तस्य जिन ! दुस्तरवारिकृत्यम् ॥३२॥
^{२४}विष्णौलिमालिविकृताङ्गविकीर्णकेश-भीतिप्रदाऽऽननसमुद्भवदुःखवह्निः ।
 भूतोत्करः प्रतिजिनं समुदीरितो यः सोस्याऽभवत् प्रतिभवं भवदुःखहेतुः ॥३३॥
 मर्त्यास्त एव कृतिनो भुवनाधिपेन्द्र! ये पूजयन्ति विधिना सततं त्रिसन्ध्यम् ।
 भक्तिप्रफुल्लहृदया हसिताक्षिपद्वाः पादद्वयं तव विभो! भुवि जन्मभाजः ॥३४॥
 मन्ये जिनेश ! सकले भवसागरेऽस्मिन्प्राप्तोऽथ कर्णविषयं भ्रमतो न मे त्वम् ।
 शीघ्रं श्रुतेऽपि रुचिरे तव नाममन्त्रे किं वा विपद्विषधरी सविधं समेति? ॥३५॥
 पूर्वे भवेऽपि तव पादयमं न नाथ! या(जा)नेऽर्चितं जनमनोरथदानविज्ञम् ।
 तस्माद् भवेऽत्र शतदुःखपरम्पराणां जातो निकेतनमहं मथिताशयानाम् ॥३६॥
 मोहान्धकारयुतदृष्टिपथेन नूनं दृष्टो मया नहि विभो! प्रथमं कदाचित् ।
 मा माऽऽध्यस्त्वतितरां खलु पीडयन्ति प्रोद्यत्प्रबन्धगतयः कथमन्यथैते? ॥३७॥

SHRUTSAGAR

20

July-2018

दृष्टः श्रुतोऽपि च मया ननु पूजितोऽपि भक्त्या धृतो हृदि कदापि हि नैव मन्ये ।
दुःखास्पदं जनसुमित्र! च तेन जातो यस्मात् क्रिया प्रतिफलन्ति न भावशून्याः ॥३८॥

त्वं देव! दुःखिजनपालक! हे जिनेश! सो(सौ)भाग्यपुण्यविपणे! सततं मयीश! ।
सच्छ्रद्धया नततनौ करुणां प्रणीय दुःखाङ्कुरोद्दलनतत्परतां विधेहि ॥३९॥

भूयिष्ठवीर्यसदनं गतपङ्कवृन्दं सम्प्राप्य नासितविपक्ष^{२५} चणावदातम् ।
त्वत्पादपद्ममपि वै प्रणिपात^{२६} मोघो वध्योऽस्मि चेद् भुवनपावन! हा हतोऽस्मि ॥४०॥

गीर्वाणनायकसुपूजित! विश्ववन्द्य!, सद्भव्यपालक! विभो! विजितारिवर्ग! ।
संरक्ष नाथ! करुणाकर! मां प्रसीद सीदन्तमद्य भयदव्यसनाम्बुराशेः ॥४१॥

स्वामिन् ! त्वदंघ्रिनलिनस्य फलं शुभं मे भक्तेर्विभो! यदि किलाऽस्ति गुणालयस्य ।
त्वत्किङ्करस्य विगतान्यविभोस्तु तत् स्याः, स्वामी त्वमेव भुवनेऽत्र भवान्तरेऽपि ॥४२॥

एवं विशिष्टसुधियो विधिना जिनेश!, हर्षोत्क्रेण हि विकाशितकायदेशाः ।
त्वद्वक्रनिर्मलकुशेशयबद्धवेध्या(ः) ये संस्तवं तव विभो! रचयन्ति भव्याः ॥४३॥

नूनयनकैरवचन्द्र!, स्वर्ण(र्ग) विलाशे(से)न पूर्णशं लात्वा ।
ते मुक्तकल्कनिचया-अचिरान् मोक्षं प्रपद्यन्ते ॥४४॥

श्रीमत्पाठकमुख्यः, **कनककुमारा** जयन्ति भूपीठे ।
तेषां विनयेनेदं, **कनकविलाशेन** संरचितम् ॥४५॥

॥ इति श्री समस्याबन्धनिबद्धं कल्याणमन्दिराख्यं स्तोत्रं समाप्तम् ॥ लिखितं
च उ० श्रीसुमतिसिन्धुरजी विनेयोपाध्याय-श्रीकनककुमारजीगुरुणां प्रसादात्
कनकविलाशेन । शिष्य-प्रशिष्यादि(भिः) वाच्यमानं कामदं स्यात् ।

संवत् १७४६ समायां चैत्रासिततृतीयायां हस्तार्के,
संशोध्यं विद्वद्भिर्हितवद्भिस्सूचकत्वमपनीय ।
कृपां प्रणीय ममोपरि, कनकविलाशो हि वक्तीदम् ॥१॥

कल्याणमंदिरस्तवप्रथमश्लोकपादपूर्तिगर्भितअजितजिनस्तुतिः

कल्याणमन्दिरमुदारमवद्यभेदि, पादद्वयं तव नमामि जिनेश्वराऽहम् ।
सर्वार्थसाधक! मुदा विजयाङ्गजात!, त्रातत्रिविष्टप! भवाद् गजराजचिह्न! ॥१॥

श्रुतसागर

21

जुलाई-२०१८

आप्तौघ! तावकमिदं भविनः प्रसुनै-र्भीताभयप्रदमनिन्दितमडिघ्नपद् ।

अभ्यर्च्य निर्वृतिपदं नियतं गुणज्ञाः सौख्येन पावनमलं विमलाः श्रयन्ति ॥२॥

यस्मिन् प्रभाकरसमानविशालतेजाः विश्वप्रभो ! जयतु ते कथिता प्रसिद्धा ।

संसारसागरनिमज्जदशेषजन्तु-त्राण! त्वया स समयः प्रवराऽङ्गिरक्षा ॥३॥

जीयात् सदाऽजितबला सुरसेविता सा सौख्यश्रियं वितनुते भविनः पदं या ।

संसारवारिधिपतज्जनसन्ततीनां पोतायमानमभिनम्य जिनेश्वरस्य ॥४॥

कल्याणमंदिरस्यचतुर्थपादगृहीतसमस्या[बंध]स्तोत्रम्

॥५०॥ ॥ ॐ नमः सिद्धाय ॥

श्रीआचार्यजी ऋषि श्रीद्वकेशवजीनुं संस्तवन करिस्युं । श्री गौतमनइ प्रणमीनइ ।
गौतम कहेवा छइ?

१साधुप्रभं २गणरविं ३वरसोमवाक्यं ४संशुद्धमङ्गल ५सदर्थ ६बुधप्रबोधम् ।

७वीरस्य शिष्य ८सुखदं ९गणिगौतमाख्यं १०पोतायमान ११मभिनम्य १२जिनेश्वरस्य ॥१॥

१) साधुनइ विषइ प्रभावंत, २) गणसूर्य, ३) वरसोमवाक्यं केहतां अमृत, तन्मय वचन, ४) संशुद्ध-निर्मल, ५) सदर्थ-द्वादशाङ्गश्रुतार्थ जाण, ६) तीर्थकरनो प्रतिबोध छइ जेहनइ, ७) महावीर शिष्य माहि, ८) सुखदाता, ९) गणधर गौतम, १०) पुत्र तुल्य अथवा नौ तुल्य, ११) प्रणमीनइ, १२) जिनेश्वर श्रीमहावीरना ॥१॥

१यस्य २श्रुतं ३गुरुपदं ४गुरुदत्तशोभं ५शुक्राह्निजन्म ६वशनर्मलसंवरश्रीः ।

७श्रीकेशवस्य ८गणराजयशोमुनीश ९स्तस्या १०हमेष ११किं १२संस्तवनं करिष्ये ॥२॥

[युग्मम्]

१) जेहनुं, २) श्रुत-सांभल्यु, जाण्युं, ३) गुरुपद, ४) गुरु श्रीकर्मसीजीइ दत्त शोभा, ५) शुक्रदिने जेहनो जन्म छइ, ६) वंशे छइ निर्मल संवरनी श्रीः-लक्ष्मीः, ७) श्रीकेशवजीनुं, ८) गच्छराज यशः मुनिना ईश-स्वामीनुं, ९) तेहनुं, १०) हुं, ११) एष, १२) किल-सत्ये, १३) संस्तवन करिष्युं ॥२॥

१सोऽयं २गुरु ३भवति ४यः पदमध्यवर्ती ५को वा सुखी जगति? ६का कमला सुरम्या? ।

७लक्ष्माङ्गजापतिसुतस्य ८विवस्वदाद्यं रूपं ९प्ररूपयति १०किं ११किल १२धर्मरश्मेः ॥३॥

१) ते, २) ए, ३) गुरु, ४) होइ, ५) जे पदमध्य वरती अक्षरे नाम छइ । ६) कोण सुखी जगमाहि? सश्रीकः, ७) कोण स्त्री सुरम्या? सुकेशा, ८) लंछन-शशक अगजा

SHRUTSAGAR

22

July-2018

कहतां नदी, तेहनो पति-समुद्र, तेहनो पुत्र चंद्र तेहनो लंछन, ९) पंडितः किंस्युं आद्य रूप?, (१०) प्ररूपयति-कहइ छइ, ११) किंस्युं, १२) किल-सत्ये, १३) सूर्यनुं, विवस्वाननुं एटलइ प्रथम रूप विवस्वान् ॥३॥

१) ग्रामे पुरे २) तव ३) मुनीन्द्र! ४) समागमे ५) हि, ६) भव्या ७) जना ८) दधति ९) संयमदानधर्मम् ।

१०) सङ्ख्या च ११) तस्य १२) पुरुषेण १३) सुबुद्धिनाऽपि १४) मीयेत केन जलधेर्ननु रत्नराशिः ॥४॥

१) गामे नगरे, २) तुम्हारइ, ३) हे मुनीन्द्र, ४) आववइ, ५) हि-निश्चय, ६) भव्य, ७) जन, ८) करइ, ९) संयमदानधर्म-देशविरति सर्वविरति दानादि धर्म, १०) संख्या, ११) तेहनी, १२) पुरुषे, १३) सुबुद्धिवंते पण, १४) मान कीजइ, कोणे? अपि न कोणइ, दृष्टांतो यथा-ननु जलधिनो रत्नराशि कोणे मान कीजइ? ॥४॥

१) युष्मत्क्रमाश्रितजनो २) गिरिधारिधीर! ३) यः पुण्यधीर्वदति ते ४) गुणविस्तरं सः ।

५) चित्रं ६) किमत्र ७) वरमन्दिरसुस्थिताख्यो ८) विस्तीर्णतां ९) कथयति १०) स्वधिया ११) म्बुराशेः ॥५॥

१) तुम्हारा क्रम-चरणाश्रित जन-मनुष्य, २) वासुदेवनी परि धीर, ३) जे पवित बुद्धिवंत, ४) बोलइ, ५) ते-तुम्हारा, गुण विस्तार ते, ६) आश्चर्य, ७) किंस्युं इहां दृष्टांतो यथा- ८) वर मंदिर लवण सुद्विउ देव, ९) विस्तारपणुं, १०) कहइ, ११) पोतानी, १२) बुद्धिइ समुद्रनुं ॥५॥

१) श्रेयःसृजन! २) सदनिमेषविलोकनीय! ३) अल्पश्रुता ४) वचनयोगयुता ५) यतीश! ।

६) ज्ञानादिराजितगुणान् ७) तव ८) विश्वशुद्धान् ९) जल्पन्ति १०) वा ११) निज गिरा १२) ननु १३) पक्षिणोऽपि ॥६॥

काव्य प्रति राशि[नाम]गर्भित स्तुति कहिंस्युं, १) हे कल्याणकर ! हे सत्पुरुषे अनिमेष विलोकनीय !, २) थोडा श्रुतवंत, ३) वचनयोगयुक्त, ४) हे यतीश !, ५) ज्ञानादिगुणनइ, ६) तुम्हारा, ७) विश्वनिर्मलनइ, ८) बोलइ, ९) वा-विकल्पे १०) पोतानी वाणीइ, ११) ननु-वितर्के, १२) पंखीया पण बोलइ, ॥६॥ मेषराशिः

१) श्रीकर्मसिंहगणिपट्टविभो! २) व्रतीश! ३) नामाऽपि ४) ते ५) वृषवतां ६) जगतीष्टकीर्तेः ।

७) चित्तं प्रमोदयति ८) भव्यशरीरभाजां ९) प्रीणाति १०) पद्मसरसः ११) सरसोऽ १२) निलोऽपि ॥७॥

१) श्रीपूज्य कर्मसीजीनइ पाटि विभो! हे व्रतीश !, २) नाम पण, ३) तुम्हारो, ४) धर्मवंतनइ, ५) जगद्वल्लभ कीरतिनुं, ६) मननइ हर्ष उपजावइ, ७) रुडा शरीरवंतनइ, ८) तृपति करइ, ९) पद्मसरनो, १०) सरस, ११) वायु पण ॥७॥ वृषराशिः २

१) त्वत्सङ्गतौ २) मधुरनाद! ३) पवित्रजन्तोः ४) ये केऽपि गौरवगुणा ५) मिथुनी भवन्ति ।

६) दोषाश्च यान्ति ७) भुजगा इव ८) मध्यभाग- ९) मभ्यागते १०) वनशिखण्डनि ११) चन्दनस्य ॥८॥

श्रुतसागर

23

जुलाई-२०१८

१) तुम्हारी संगते, २) हे मधुरनाद !, ३) पवित्र प्राणीनइ, ४) जे के पण मोटा, ५) गुण, ६) मिथुनी भवन्ति-भेला थाइ, ७) च-पुनः, दोष होइ ते जाइ, ८) सर्पनी परे, ९) मध्यभागे, १०) आवे थकइ, ११) वनमयूरे, १२) चंदनमध्यदेशे(श) समीपे ॥ ८ ॥ मिथुनराशि: ३

१त्यज्यन्त २एव ३पुरुषा ४हृदऽकर्कशेश! ५रोगैरमङ्गलकरैर्भवतीहदृष्टे ।

६पृथ्वीभृतां प्रचलिते च बले हि लोके ७चौरैरिवाशु ८पशवः ९प्रपलापमानैः ॥ ९ ॥

१) त्यजीइ-मुकाइए, २) एव-निश्चय, ३) पुरुषा, ४) हे हियइ कोमल!, ५) हे ईश! -स्वामिन्, ६) रोगे विघ्नकारीइ तुम्हे इहां दीठे, दृष्टांत यथा ७) राजानां प्रचलिते-चढे बल देखीनइ, ८) चोरे, ९) आशु-सीघ्र, १०) पशुनी परि, ११) नाशतइ ॥ ९ ॥ कर्कराशि: ४

१हृद्भक्तिवांश्च २नरसिंहमुने! ३जडात्मा ४नाम्नस्तव ५स्तवमहं ६प्रतनौमि ७सारम् ।

८यद्वा घनो ९नभसि १०गर्जति ११चैष १२गाढ- १३मन्तर्गतस्य मरुतः स किलानुभावः ॥ १० ॥

१) हृदभक्तिवंत, २) हे श्रीकेशव मुने !, ३) जड आत्मा, ४) नामनो, ५) तुम्हारो, ६) स्तवन हुं, ७) विस्तारं, ८) सार-प्रधान, दृष्टांत यथा- ९) यद्वा घन-मेघ, १०) आकाशे, ११) गाजइ, १२) ए, १३) अति हि, १४) अंतर्गत वायुनो ते किल-सत्ये अनुभाव छइ ॥ १० ॥ सिंहराशि: ५

१कन्याभवादिनृगणो २हतकीर्त्तिमानो यस्मिन् ३स्मरेऽपि ४भवता ५स जितः ६क्षणेन।

७यद्धारि वह्निशमकं ८जलधेः समस्तं ९पीतं न किं १०तदपि ११दुर्धरवाडवेन? ॥ ११ ॥

१) वेदव्यासादि नरना गण, २) हतकीर्त्तिमान थया, ३) ये स्मर-कामनइ विषइ, ४) पण, ५) तुम्हे, ६) ते जित्यो, ७) क्षणमाहि। दृष्टांत यथा- ८) जे वारि अग्नि शमावइ, ९) समुद्रनुं सघलुं, १०) पीधुं नही, ११) किं, १२) ते वारि अगस्ति पीधुं ॥ ११ ॥ कन्याराशि: ६

१ये त्वां श्रिता २अतुल! ३केशवसाधुनाथं ४दूरस्थिताः ५सविनया ६उपगाश्च ७शिष्याः।

८पात्राशनानि मधुराणि ९सदा लभन्ति १०चिन्त्यो न ११हंत १२महतां यदि वा प्रभावः ॥ १२ ॥

१) जे तुम्हनइ आसया, २) हे तुला रहित ! (अथवा) अ:- कृष्णः, तत्तुल्यः, ३) केशव-साधुनाथनइ, ४) दूर रह्या, ५) विनय सहित, ६) उपगा-समीपस्था, ७) शिष्य, ८) पाल अशन मधुर, ९) सदा पामइ, १०) चिंतव्यो न जाइ, ११) हंत-कोमलामन्त्रणे, १२) महतां-मोटानो प्रभाव ॥ १२ ॥ तुलाराशि: ७

१वर्णातिसाध्या! २सततं ३ननु ४वृश्चिकाङ्क! ५ध्वस्तास्त्वया ६निबिडकर्मचयाः ७कथं चेत् ।

८क्रोधं विना? ९बत पुनर्दहतीह विश्वे १०नीलद्रुमाणि ११विपिनानि १२न किं हिमानी ॥ १३ ॥

हे स्तुति करी साध्य !, २) निरंतर, ३) ननु-वितर्क, ४) वृश्चिकनी परि अल्प रीस, ५) बाल्या, ६) तुम्हे, ७) कठिन कर्मना समूह, ८) किम ते, ९) क्रोध पखड्, १०) बत पुनर्दहइ इहां विश्वनइ विषइ, ११) नीलाद्रुम १२) एहवा वननइ १३) न किम हिम ॥ १३॥ [वृश्चिक राशि: ८]

१गङ्गेव पुत्रनिधिदा २सुखदा ३धनुर्भू-४स्त्वज्जन्मदा ५सुजननी नवरङ्गदे ६हि ।

७कोठारिवंशसवितो यदि वा ८किमन्य-९दक्षस्य सम्भविपदं १०ननु कर्णिकायाः॥१४॥

गंगानी परि पुत्रनिधि दाता, २) सुखदाता, ३) धनुर्भू, ४) तुम्हारो जन्मदाता, ५) भली जननी नवरंगदे, ६) हि-निश्चय, ७) हे कोठारिवंशसूर्य !, ८) किस्युं अन्य, ९) अक्षणो संभवि-पद, १०) ननु कर्णिका ज होइ ॥ १४॥ [धनुराशि: ९]

१श्रीपूज्यकर्महरिहस्तमुपेत्य यूयं २पूज्या भवेत ३मकरध्वजतुल्यरूपाः ।

४प्राप्यौषधिं ५भुवि ६गिरीशसमानवर्णं ७चामीकरत्वमचिरादिव धातुभेदाः ॥१५॥

१) श्रीपूज्य कर्मसीजीनो हस्त पामीनइ तुम्हे, २) पूज्य थया, ३) काम तुल्य रूप । दृष्टांत यथा- ४) पामीनइ, ५) औषधि, ६) भूमि विषइ, ७) मेरु सरिखो वर्ण-सौवर्णपणुं, ८) ततकाल धातुभेदा ॥ १५॥ [मकरराशि: १०]

१पूज्याः २प्रशस्तचरणाः ३श्रुतपूर्णकुम्भाः ४आयान्ति ५यत्र ६जगती भविना(नो) ७रमेशाः ।

८वैरं विरोधमखिलं क्षयमेति ९तत्र १०यद्विग्रहं ११प्रशमयन्ति महानुभावाः ॥१६॥

१) पूज्य, २) रूडा चरण-चारित, ३) ज्ञानपूर्ण कुंभ, ४) आवइ, ५) जिहां, ६) पृथिवीना प्राणिनइ, ७) लक्ष्मीपति, ८) वैर विरोध समस्त क्षय जाइ, ९) तिहां, १०) जे विग्रह, ११) ते उपशमावइ महापुरुष ॥ १६॥ [कुम्भराशि: ११]

१मीनाङ्कके[]! २विभो! ३(?)तव नामकं यत् ४स्वर्गपर्वगसुखदं ५व्रतिनां च वन्द्यम् ।

६विघ्नापहं ७तनुभूतां ८जनवल्लभं ९तत् १०किं ११नाम १२नो १३विषविकारमपाकरोति? ॥१७॥

१) हे मीनलक्षण !, २) प्रभुनो, ३) पापवारक जे, ४) स्वर्ग-मुक्ति-सुखदायक, ५) व्रति मध्ये वन्द्यं, ६) विघ्नहर, ७) प्राणिनइ, ८) जन-प्रिय, ८) ते, १०) किम, ११) नाम, १२) नही, १३) विष-विकार दूर करइ, टालइ जे ॥ १७॥ [मीनराशि: १२]

१भव्यैर्जनैर्जगति २संयमशुद्धधर्मः ३लक्ष्मीपते! गणपते! ४हि सदा विधेयः ।

५अज्ञानमन्दमतिभिर्बहुकर्मभारैर्नो गृह्यते ६विविधवर्णविपर्ययेण ॥१८॥

१) भव्य जीवे, २) जगति, ३) संयमशुद्धधर्म, ४) लक्ष्मीपते ! हे गच्छपते !, ५)

श्रुतसागर

25

जुलाई-२०१८

हि-निश्चय, सदा कर्तव्य, ६) अज्ञान मंदबुद्धि, ७) घणा कर्मभारवंत पुरुषे, ८) न ग्रहवाइ, ९) घणा वर्ण-दर्शन विपर्ययइ करी ॥ १८ ॥

१दिव्यत्रिविक्रम! २विभो! ३सुखमाकरस्य ४क्षीराश्रवां ५मुदिरनाद! ६गिरं तवेमाम् ।
७प्रीत्योपकर्ण्य ८विबुधो ९रमते १०नितान्तं ११किं वा १२विबोधमुपयाति न १३जीवलोकः? ॥ १९ ॥

१) शोभना त्रिण ज्ञानादि, ते विषइ पराक्रम, २) प्रभो, ३) सुखमाकरस्य कहेता अति महिमावंतनी, ४) क्षीर सरिखी, ५) हे मेघनाद !, ६) तुम्हारी ए गिरा-वाणी, ७) प्रीति(थी) सांभलीनइ, ८) पंडित तथा देव, ९) रमइ-रति पामइ, १०) नित्यं, ११) तो किम, वा-विकल्पे, १२) प्रतिबोध न पामइ, १३) जीवलोक, पामइ ज ॥ १९ ॥

१धर्मोपदेशमनिशं २पुरुषोत्तमस्य ३कुर्युर्न ये वधरता मुखरा ४मनुष्याः ।

५बद्ध्वा च ते जडधियो ६भवदुःखदानि ७गच्छन्ति नूनमध एव हि ८बन्धनानि ॥ २० ॥

१) धर्मोपदेश निरंतरं, २) पुरुषोत्तम श्रीकेशवजीनो, ३) न करइ जे हिंसारता मुखरा, ४) मनुष्य, ५) बांधीनइ ते जडमति, ६) भवदुःख आपइ एहवा, ७) जाइ निश्चय हेठा ज, ८) कर्म-बंधन करी ॥ २० ॥

१नेनाख्यनन्दन ! २नरोत्तम ! ३तीर्थनाथ ! ४दत्तं त्वया ५सुमनसा ६वरसंविभागम् ।

७प्राप्येति ८सम्मदधरा ९गुणं १०साधुरूपं, ११भव्या व्रजन्ति १२तरसाऽप्यं १३जरामरत्वम् ॥ २१ ॥

१) हे साह नेनाना पुत्र !, २) हे केशव !, ३) हे तीर्थनाथ !, ४) दीधत तुम्हे, ५) सुमनि, ६) रूडो संविभाग, ७) पामीनइ सीघ्र, ८) हर्षवंत, ९) गुणयुक्त, १०) साधुरूप, ११) भव्य जीव पामइ, १२) वेगइ, १३) अजरामरपणं ॥ २१ ॥

१रूपर्षि-जीव-२वरसिंह-३यशोवदाख्य ४श्रीरूपसिंह-५कमलापति-६कर्मसिंह-

७पट्टेश ! ८केशवविभो ! ९तव सेवकाः स्युः । १०ते नूनमूर्ध्वगतयः ११खलु शुद्धभावाः ॥ २२ ॥

१) रूप ऋषि, जीव ऋषि, २) वरसिंहजी २(?), ३) जसवंतजी, ४) श्रीरूपसिंहजी, ५) दामोदर, ६) कर्मसिंहजी, ७) पट्टप्रभु, ८) केशवजी विभु, ९) तुम्हारा सेवक जे होइ, १०) ते निश्चय ऊर्ध्वगति, ११) निश्चय शुद्धभावाः ॥ २२ ॥

१सर्वप्रियं २सकलनाद-३दयाघनौघं ४त्वां संस्थितं ५पृथु-समोन्नतपट्टिकायाम् ।

६पश्यन्ति ७नाथ ! ८विबुधाः ९पुरुषोत्तमं १०वै ११चामीकराद्रिशिरसीव १२नवाम्बुवाहम् ॥ २३ ॥

१) मेहनी उपमा-सर्वप्रिय, २) रूडत नाद, ३) दया-जलौघ, ४) तुम्हने, बिठां, ५) पिहली, समी, उंची पाटि, ६) देखइ, ७) हे नाथ !, ८) पंडित, ९) पुरुषोत्तमं, १०)

वै-पादपूरणे, ११) सुवर्णगिरिना शिखरनइ विषइ, १२) नवो-नूतन जाणइ मेह ॥२३॥

१ व्याख्यानमेव २ जिनवाक्यकथाभिरामं ३ श्रुत्वा मुदा ४ श्रवण-चित्तहरं ५ नराणाम् ।

६ युष्मन्मुखा ७ दमलसाधुगणाधिराज! ८ नीरागतां ९ व्रजति १० को न सचेतनोऽपि? ॥२४॥

१) वखाण, एव-निश्चय, २) जिन वचन कथा अभिराम, ३) सांभलीनइ हरखि,
४) कर्ण-चित्त हरइ, ५) नरनां, ६) तुम्हारा मुखथकी, ७) हे निर्मलसाधुगणमाहि
अधिराज, ८) नीरागपणुं, ९) पामइ, १०) न कोण ज्ञान सहितो, अपि पामइ ॥२४॥

१ किं कोकिलाकलरवो २ मधुमासि ३ नित्यं ४ किं वारिदस्य निनदः ५ किमु वंशजातः ।

६ नादो ७ मया ८ मनसि ९ भार्य! १० मुनीश! किं ११ वा मन्ये १२ नदनभिनभः १३ सुरदुन्दुभिस्ते ॥२५॥

१) किम कोकिलनो मधुर नाद, २) चैत्र मासे, ३) नित्य, ४) कइ(किं) मेहनो नाद,
५) किं वंशनाद, ६) नाद, ७) मइ, ८) मननइ विषइ, ९) लक्ष्मीपति, १०) मुनीश, ११)
कइ वा मानुं, १२) बोलतो आकाशमाहि, १३) देवदुंदुभि ते तुम्हारे ॥२५॥

१ सिद्धान्तशब्दनयशास्त्रविशालधीश! २ संसारतारक! विभो ! भवतः समीपे ।

३ ज्ञानत्रिकं ४ मुनिजनो ५ भुवि ६ लातुमिच्छु- ७ व्याजा ८ त्रिधा धृततनुर्ध्रुवमभ्युपेतः ॥२६॥

१) हे सिद्धान्त-व्याकरण-न्यायशास्त्र-विस्तारबुद्धिमाहि, ईश!-स्वामी!, [हे]
महापंडित !, २) हे संसारतारक ! हे प्रभो ! तुम्हारइ पासइ, ३) ज्ञानत्रिक, ४) साधुजन,
५) पृथिवीनइ विषइ, ६) लेवु(वा) इछतो, ७) छल थकी, ८) त्रिण शरीर-उदारिक १
तेजस २ कर्मण ३ धरी निश्चय समीपि रह्यो ॥२६॥

१ लोङ्काख्यगच्छनगरे २ श्रुतसारराशौ ३ साध्वादिवर्णरुचिरे ४ शमशुद्धसेतौ ।

५ लोकत्रिके ६ सुखकरे ७ व्रततत्त्वरत्न शालत्रयेण ८ भगवन्नभितो ९ विभासि ॥२७॥

१) श्रीलोकगच्छ नगरनइ विषइ, २) ज्ञान-धनराशिनइ विषइ, ३) साधु आदि
च्यार वर्णे करी शोभिते, ४) क्षमारूप निर्मल मार्गे, ५) त्रिण लोकनइ विषइ, ६) सुख
करे, ७) व्रत ३-अहिंसा १ सत्य २ परिग्रह त्याग ३, तद्रूप रत्नमय त्रिण कोटे करी, ८)
हे भगवन्! अभितो-पासइ थका, ९) विभासइ छो ॥२७॥

१ विन्ध्याचले २ गजगणा ३ गगने शकुन्ता- ४ हंसा यथा सरसि ५ नाथ! ६ रतिं लभन्ति ।

७ ये सन्ति भव्यभविनो ८ बत किं ९ तथा ते १० त्वत्सङ्गमे ११ सुमनसो न १२ रमन्त १३ एव ॥२८॥

१) विन्ध्यगिरिनइ विषइ, २) हस्तिमूह, ३) आकाशे पंखीया, ४) हंस जिम
सरनइ विषइ, ५) हे नाथ !, ६) रति पामइ, ७) जे छइ भव्य प्राणी, ८) बत-

श्रुतसागर

27

जुलाई-२०१८

कोमलामंलणे, ९) किम तिम ते, १०) तुम्हारइ संगमे, ११) भला मनवंत, १२) न रमइ(?) १३) किन्तु रमइ ज ॥ २८ ॥

१त्वं श्रीपतिर्गणपतिर्नरसङ्घपूज्यः १शास्त्रोक्तशिष्टिचतुरङ्गिगुरुक्रमस्थः ।

१आज्ञेश्वरोऽपि १जनपाल! १सुमन्त्रिभृत्यः १चित्रं १विभो! १यदसि कर्मविपाकशून्यः ॥ २९ ॥

१) राजानी उपमा माह-तुम्हे लक्ष्मीपति, गणपति, नरसिंघे पूजित, २) सिद्धांत शास्त्रोक्त आज्ञा, ३) चतुरंगि कहेता दानादि ४, तथा ज्ञान, दर्शन, चारित्र, तप-४, तथा साध्वादि ४, ४) गुरु परंपराए छइ, ५) आज्ञा प्रमाणे [इ]श्वर, ६) प्रजापाल, ७) भला मंत्रि सेवक, ८) आश्चर्य, ९) विभो, १०) जे भणी कर्म विपाक शून्य ए आश्चर्य ॥ २९ ॥

१तंबा १सुतेन १गलभूषण १शत्रु १नाथे, १पर्जन्य १पुष्क(ष्क) १सुत १सूत १नया १मुखाभे ।

१क्षीरोद १सू १पति १सहोदर १पट्टसूर्ये १ज्ञानं त्वयि स्फुरति १विश्वविकाशहेतुः ॥ ३० ॥

१) गौसुतो – वृषभ, २) इन-ईश्वर, ३) गलभूषण-सर्प, ४) शत्रु-गरुड, ५) नाथे-श्रीकेशवे, ६) पर्जन्य-मेघ, ७) पुष्क-जल, ८) सुत-कमल, ९) सू-ब्रह्मा, १०) तनया-सरस्वती, ११) मुखाभरणे, १२) क्षीरसमुद्र, १३) सू-लक्ष्मी, १४) पति-दामोदर, १५) तेहनो भाई, १६) श्रीकर्मसिंहजी नइ पाटि सूर्य, १७) ज्ञान तुम्हारइ विषइ स्फुरइ, १८) विश्वप्रकाशहेतुः ॥ ३० ॥

१जन्त्वार्त्तिदः १कलहवैरसमस्तयुद्धैः १क्रोधोऽपरेण १पुरुषेण १सपद्यजेयः ।

१मुक्तिक्षमार्जवगुणैर्भवता १मुनीन्द्र! १ग्रस्तस्त्व १मीभिरय १मेव परं दुरात्मा ॥ ३१ ॥

१) जीवनइ आर्त्तिदाता, २) राडि वैर सर्व युद्धे करी, ३) क्रोध, ४) अन्य, ५) पुरुषे, ६) ततकाल, ७) न जीताइ, ८) निर्लोभ, क्षमा, ऋजु गुणे करी तुम्हे, ९) हे मुनींद्र!, १०) ग्रस्यो-जीत्यो, ११) एणि क्षमादि गुणे, १२) ए(व?) निश्चय, प्रकृष्ट दुरात्मा जे भणी क्रोधः प्रियनाशक ॥ ३१ ॥

१माधुर्यवाग्धर! धराधरधर्मधीर! तीर्थाधिनाथनिभ! मन्युकृशानुनीर!।

१यस्ते भवेत् १खलकृताविनयो १मुनीन्द्र! १तेनैव १तस्य १जिन! १दुस्तरवारिकृत्यम् ॥ ३२ ॥

१) हे मधुरवाणीधर!, पर्वत सम धर्मनइ विषइ धीर!, तीर्थकर सम!, क्रोधअग्निनइ विषइ नीर!, २) जे तुम्हारो होइ, ३) खल-दुर्जननो कर्यो अविनय, ४) हे मुनींद्र!, ५) तेणि अविनये करी, ६) तेहनइ ज, ७) हे जिन !, ८) तरवारिनु कृत्य होइ, एतलइ अविनीतनो अविनय तेहनइ दुख दिइ ॥ ३२ ॥

SHRUTSAGAR

28

July-2018

१दिव्यद्वपुर्गुणसमुद्र! १शशाङ्कसौम्य! १विद्यावतो १भवत १इष्टविधेर्ब्रतीशः(श!) ।

१यो येन १मन्दमतिना १विहितो १ह्यमर्षः १सोऽस्या १भवत् १प्रतिभवं भवदुःखहेतुः ॥३३॥

१) हे दीपत्तो(ता) शरीर(वाळा)!, २) हे गुणसमुद्र!, ३) चंद्रनी परि सौम्य!, ८) विद्यावंतनो, ५) तुम्हारो, ६) रूडी क्रिया जेहनी, ७) ब्रतिना ईशनो, (हे ब्रतीश!) ८) जे जेणि, ९) मंदमतिए, १०) कयों, ११) हि-निश्चय अमर्षः, १२) ते तेहनइ, १३) हुइ, १४) भव प्रति दुःखनो हेतुः ॥३३॥

१सेव्यं १सता १मिह १परत्रिक १सौख्यकारं १मार्गप्रदं १शिवपदस्य १सुरागशंदम् ।

१नौसन्निभं १भवति १दुःखदके १दमीश! १पादद्वयं १तव १विभो! १भुवि जन्मभाजः ॥३४॥

१) सेव्य छइ, २) सत्पुरुषनइ, ३) इहां, ४) परभवे, ५) सुखकारी, ६) मार्गदायक, ७) मोक्षपदनो, ८) सुरतरु सम सुख दिइ, ९) नावा तुल्य, १०) होइ, ११) दुःखसमुद्रना विषइ, १२) हे दमीश्वर, १३) पादयुग, १४) तुम्हारो, १५) हे प्रभो!, १६) पृथिवीनइ विषइ प्राणीनइ ॥३४॥

१सारङ्गपाणि १चरणाचल १विश्वरूपं १विश्वेश्वरं १वृषभवंशवतंसमेनम् ।

१श्रीकेशवं १गु(ग?)रूडवाहन १मेव दृष्ट्वा १किं वा १विपद्विषधरी १सविधं १समेति ॥३५॥

वासुदेव श्रीकृष्णनी उपमा – १) सारंग धनुष करे छइ तथा कमल सरिखा कर छइ, २) चरण कहेता चारित्र, अथवा चरण-पाद अचल छे, ३) विश्व तुल्य, ४) विश्वनइ विषइ ईश्वर, ५) वृषभ वंशनइ विषइ मोटा, मेनं-एहनइ, लक्ष्मीपतिनइ, ६) श्रीकेशवजीनइ, ७) गरुड वाहन, अमृतमय वचन(?) ८) निश्चय देखीनइ, ९) किम, १०) विपदा रूप सर्पिणी, ११) पासइ आवइ, १२) निश्चय न आवइ ॥३५॥

१युष्मादृशाः १सुगुरवो १गुणवारिधीशाः १प्राप्ता १मया १प्रबलपुण्यवशेन १यस्मात् ।

१सम्यक्पराभवरूजामपि १नो हि १तस्मात् १जातो १निकेतन १महं १मथिताशयानाम् ॥३६॥

१) पूज्य सरिखा, २) भला गुरु, ३) गुण-स्वयंभूरमण, ४) पाम्या, ५) मइ, ६) घणइ पुन्यइ, ७) जे भणी, ८) सकल पराभव रोगनो, ९) नही निश्चय, १०) ते भणी, ११) थयो, १२) घर, १३) हुं, १४) मथित आशयनो, एतलइ दुःखनो घर न थयो ॥३६॥

१अस्मिन् परत्र १सुभगाः १शशिसौम्यरूपा- १स्त्वत्पादपङ्कजरताः ५परमाप्तपद्माः ।

१भव्या भवेयु १रभया १जिनभक्तिभाजः १प्रोद्यत्प्रबन्धगतयः १कथमन्यथैते ॥३७॥

१) इह परभवे, २) इष्टा, ३) चंद्रसौम्यरूप, ४) तुम्हारा पदपंकज रा(र)ता, ५) प्रकृष्ट पाम्या लक्ष्मी, ६) भव्य होइ, ७) भय रहित, ८) श्रीकेशवजीनी भक्ति

श्रुतसागर

29

जुलाई-२०१८

करणहार, ९) उद्योतवंत गति, १०) किम अन्यथा ते होइ? ॥३७॥

१आप्तोक्तपाठपठनं श्रवणं च १शीलं २चारित्रदुष्करतपो धृतमेव ३सर्वम् ।

४गच्छाधिराज! जिन! ५ते हि विनाज्ञया किं ६यस्मात् ७क्रिया ८प्रतिफलन्ति न भावशून्याः ॥३८॥

१) सिद्धांत भणवउ, सांभलवउ, २) ब्रह्मचर्य, ३) चारित्र-तप धर्यु, ४) सर्व, ५) हे गच्छाधिराज! श्री केशवजी!, ६) तुम्हारी आज्ञा विना किस्युं ते, ७) जे भणी, ८) क्रिया, ९) भाव शून्य फलइ नहीं। एतलइ तुम्हारी आज्ञा सहित क्रिया प्रमाण छइ ॥३८॥

१त्वं नाथ! २सद्वसुमते! ३सुमते! ४सुनेतः! ५सर्वासुमत्सुखद! धर्मकथाप्रदातः! ।

६कृत्वा कृपां ७भविजने ८सुनते ९नतेश! १०दुखाङ्कुरोदलनतत्परतां विधेहि ॥३९॥

१) तुम्हे हे नाथ!, २) भला चारित्र विषइ मति, ३) हे सुमते!, ४) हे सुस्वामिन्! ५) हे सर्व जीव सुखदायक! धर्मकथाना दाता!, ६) करीनइ कृपानइ, ७) भविजन विषइ, ८) सुनम्यानइ, ९) हे नम्या छइ ईश!, १०) दुःखांकुर दलवानइ तत्परपणुं करउ ॥३९॥

१सुज्ञानरत्नजलधे! २शमिनां शरण्य! ३मन्ये ४मया सुमनसा ५मनुजेन कृत्या ।

६प्राप्ता ७रमेन्द्र! ८गुरुभक्ति ९रियं १०यतो ११नो १२विन्ध्योऽस्मि चे १३द्भुवनपावन! हाऽहतोऽस्मि ॥४०॥

१) हे सुज्ञानरत्नसमुद्र!, २) हे साधुनइ शरण्य, ३) मानवुं, ४) मइ भलइ मनि, ५) मनुष्ये करवा योग्य, ६) पामी, ७) हे रमापते!, ८) गुरुभक्ति, ९) ए, १०) जे कारणथी, ११) नहीं, १२) निष्फल छुं, एतलइ सफल, १३) हे भुवनपावन! हा अहतोऽस्मि-अहत सुखी छुं ॥४०॥

१अष्टाब्धिसम्पदतिशेषधरर्षिनाथ! २षड्त्रिंशदिष्टगुणमण्डित! वर्यगात्र! ।

३रक्षस्व ४वी(वि)द्वलमुने! ५भविनं ६भुवीश! ७सीदन्त ८मद्य ९भयदव्यसनाम्बुराशेः ॥४१॥

१) हे आठ संपदा, सात अतिशेष धारक! ऋषिनाथ!, २) हे छत्तीस गुणे विराजित वरगात्र!, ३) राखउ, ४) श्रीकेशव मुने!, ५) भव्यनइ, ६) भूमिनइ विषइ हे ईश!, ७) सीदातानइ, ८) आज, ९) भयकारी कष्ट समुद्रथी ॥४१॥

१सूर्येन्दु २हस्ति ३जलजा ४हिमृगे ५भशत्रु ६शङ्खा ७म्बु ८कूर्म ९खग १०वायु ११गिरीश १२खड्गि ।

१३पाथोधि १४भूमि १५गुणराजितसाधुनाथः १६स्वामी! त्वमेव भुवनेऽत्र १७भवान्तरेऽपि ॥४२॥

१) सूर्य, २) चंद्र, ३) गज, ४) कमल, ५) सर्प, ६) मृग, ७) सिंह, ८) शंख, ९) पाणी, १०) कूर्म, ११) पक्षी, १२) वायु, १३) मेरु, १४) खड्गि, १५) समुद्र, १६) भूमि, १७) गुण विराजित साधुपति, १८) स्वामी तुम्हे ज अत्र भुवने, १९)

SHRUTSAGAR

30

July-2018

भवांतरे पण ॥४२॥

१सन्तोषशीलसुधियो २निजसेवकार्थ-दानैकपिङ्गसदृशो ३वरपात्रलाभम् ।

४दीवं पुरं ५शिवकरं ६किल ते ७श्रयन्ति ८ये संस्तवं तव विभो! ९रचयन्ति १०भव्याः ॥४३॥

१) संतोष शील सुधीनो, २) पोताना सेवकनइ दान देवानइ विषइ धनद सरिखानो, ३) प्रधान पाल लाभनइ, ४) दीव नगरनइ, ५) कल्याणकरनइ, ६) किल ते जन, ७) आश्रय पामइ, ८) जे संस्तव तुम्हारु प्रभो, ९) रचइ, १०) भव्य प्राणिनः ॥४३॥

१श्रीमद्गणेशशिष्य २प्रेम ३विनिर्मित ४गिरिधरनुतिपठनात् ।

५भय-दुःखानां ६भव्या- ७अचिरान् मोक्षं प्रपद्यन्ते ॥४४॥

१) श्रीमान् पूज्य ऋषि श्री५गणेशजी, २) तस्य शिष्य ऋषि प्रेमजी, ३) निपजावीउ, ४) श्री६केशवजीनी स्तुति भणता, ५) भय दुःखना, ६) भव्यजीव, ७) ततकाल मोक्ष पामइ ॥४४॥

॥ इति श्रीकल्याणमन्दिरचतुर्थपादगृहितसमस्यास्तोत्रम् ॥

॥ श्री ६आचार्यजी ऋषि श्री६केशवजीनी स्तुतिः पूज्य ऋषि श्री५गणेशजी तस्य शिष्य प्रेमजीमुनिना कृता ॥ लेखक पाठकयोः) शुभं भवतु ॥ श्रीः ॥

क्या आप अपने ज्ञानभंडार को समृद्ध करना चाहते हैं ?

पुस्तकें भेंट में दी जाती हैं

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर, कोबा में आगम, प्रकीर्णक, औपदेशिक, आध्यात्मिक, प्रवचन, कथा, स्तवन-स्तुति संग्रह आदि विविध प्रकार के साहित्य तथा प्राकृत, संस्कृत, मारुगुर्जर, गुजराती, राजस्थानी, पुरानी हिन्दी, अंग्रेज़ी आदि भाषाओं की भेंट में आई बहुमूल्य पुस्तकों की अधिक नकलों का अतिविशाल संग्रह है, जो हम किसी भी पाठशाला, ज्ञानभंडार को भेंट में देते हैं. संग्रह की सूची भी उपलब्ध है.

यदि आप अपने ज्ञानभंडार को समृद्ध करना चाहते हैं तो यथाशीघ्र संपर्क करें. पहले आने वाले आवेदन को प्राथमिकता दी जाएगी.

વડોદરા નરેશનો જૈન સાહિત્ય-પ્રેમ

મુનિ શ્રીજિનવિજયજી

ભારતના વર્તમાન આર્યનૃપતિઓમાં વડોદરાધીશ શ્રીમાન સયાજીરાવ મહારાજની વિદ્યાવિલાસિતા અને સાહિત્યપ્રિયતા જગજાણીતી છે । એમણે પોતાની પ્રજામાં જ્ઞાન પ્રચાર માટે જેટલી લાગણી બતાવી છે અને જેટલી મહેનત લીધી છે તેટલી બીજા કોઈ નૃપતિએ લીધી નથી । કેવળ પોતાની પ્રજાની દૃષ્ટિએ જ નહિ પણ આખી ભારતીય પ્રજાના જ્ઞાન અને સંસ્કારના વિકાસ માટે પણ એમણે અનેકવિધ સાહિત્ય પ્રવૃત્તિઓ ઉભી કરી છે અને તે દ્વારા જ્ઞાનના વિવિધ પ્રદેશોના અભ્યાસના માર્ગો ખુલ્લા કર્યા છે । એ માર્ગોમાં એક માર્ગ ગ્રંથ પ્રકાશનનો પણ છે । વડોદરા રાજ્યની અને તે સાથે આખા ભારતની પ્રજા વિશ્વના વિવિધ વિષયો અને વિચારોનું જ્ઞાન મેળવી શકે તે માટે શ્રીમાને આશું એક પુસ્તક પ્રકાશન યોજાવ્યું જ ઉભું કર્યું છે, અને તે દ્વારા અનેક ગ્રંથો સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, ગુજરાતી, મરાઠી આદિ ભાષાઓમાં પ્રકટ કરાવ્યાં જાય છે । શ્રીમાનના એ સાર્વદેશીય પુસ્તક પ્રકાશન કાર્યમાં જૈન સાહિત્યને પણ કેટલો બધો સારો ફાળો મળ્યો છે તેની એક ટુંક યાદી, જૈન સાહિત્ય સંશોધકના અભ્યાસુઓની જાણ યાદર, અહિં આપીએ છીએ ।

જૈનોની પ્રાચીન સંસ્કૃતિનું મુખ્ય કેન્દ્ર ગણાતું અને ગુજરાતનું ગૌરવવંતુ જૂનું પાટનગર અણહિલપુર પાટણ શ્રીમાન સયાજીરાવ મહારાજના આધિપત્ય નીચે આવેલું હોવાથી, ત્યાંના જૂના જૈન ભંડારો તરફ શ્રીમાનની દૃષ્ટિ વળે એ સ્વાભાવિક હતું । તેથી શ્રીમાને પોતાની કારકિર્દીની વ્હેલી શુરુઆતમાં જ ગુજરાતના જાણીતા વિદેહી સાક્ષર શ્રી મણિલાલ નમ્હુભાઈ દ્વિવેદીને પાટણના ભંડારો તપાસવાનું અને તેમાંથી ઇતિહાસ, સાહિત્ય, તત્ત્વજ્ઞાન આદિની દૃષ્ટિએ જે ઉત્તમોત્તમ ગ્રંથ જણાય તેમનાં ગુજરાતી મરાઠી ભાષાંતરો કરી કરાવી પ્રસિદ્ધ કરવાનું કામ સોંપ્યું । શ્રીમાનની આજ્ઞા પ્રમાણે સાક્ષર મણિલાલે પ્રથમ પાટણના બધા ભંડારો જોઈ કરી તેમાંના ભિન્ન-ભિન્ન વિષયોના ગ્રંથોની એક યાદી બહાર પાડી અને તે સાથે ભાષાંતર કરવા લાયક કેટલાંક ગ્રંથોની તારવણી કરી । એ તારવણીમાંથી લગભગ નીચે જણાવેલા પંદર ગ્રંથોનાં ભાષાંતરો છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યાં ।

૧ બુદ્ધિસાગર

સંગ્રામસિંહકૃત.

૨ સમાધિશતક

જિનસેન ગુણભદ્રકૃત.

૩ નીતિવાક્યામૃત

સોમદેવસૂરિકૃત.

૪ ભોજપ્રબંધ

હરિભદ્રસૂરિકૃત.

૫ ષડ્દર્શનસમુચ્ચય

જિનમંડનોપાધ્યાયકૃત

૬ કુમારપાલ પ્રબંધ

૭ યોગબિંદુ	હરિભદ્રસૂરિકૃત
૮ અનેકાંતવાદપ્રવેશ	હરિભદ્રસૂરિકૃત
૯ દ્વયાશ્રયમહાકાવ્ય	હેમચંદ્રાચાર્યકૃત
૧૦ વિક્રમચરિત્ર	
૧૧ સુકૃતસંકીર્તન	અરિસિંહકૃત
૧૨ કુમારપાલચરિત્ર	જયસિંહસૂરિકૃત
૧૩ ચતુર્વિંશતિપ્રબંધ	રાજશેખરસૂરિકૃત
૧૪ કાવ્યકલ્પલતા (મરાઠી)	અમરચંદ્રસૂરિકૃત
૧૫ નીતિવાક્યામૃત (મરાઠી)	સોમદેવસૂરિકૃત

ए समय पछी ज्यारे सेंट्रल लाईब्रेरीना अंगे संस्कृत डीपार्टमेंट खोलवामां आव्युं अने तेना लाइब्रेरीयन तरीके जैन साक्षर सद्गत् श्री चिमनलाल डाह्याभाई दलाल एम. ए. नी योजना करवामां आवी त्यारे श्रीमाने फरी एकवार पाटणना जैन भंडारोने वधारे बारीकीथी जोवा माटे भाईश्री दलालने आज्ञा करी। श्रीयुत दलालने पोताना निरीक्षणमां जणायुं के ए भंडारोमां तो एटली बधी अमूल्य संपत्ति भरी पडेली छे के तेने जो मूळ रूपमां ज प्रकट करवामां आवे तो तेनाथी भारतना प्राचीन ज्ञानभंडारोने जगतने विशेष ख्याल आवे तेम छे। तेथी तेमणे एक विस्तृत विज्ञप्ति द्वारा श्रीमानने ए बधी हकीकत निवेदन करी. तेना परिणामे महाराजाए एक आखी जुदी पौर्वात्य ग्रंथमाळा (ओरिएण्टल सीरीझ)ज चालु करवानी स्वतंत्र आज्ञा करी। भाईश्री दलाल ज ए ग्रंथमाळाना प्रथम उत्पादक अने संपादक बन्या. तेमणे पाटणना भंडारोमांथी प्राकृत, संस्कृत, अपभ्रंश अने प्राचीन गुजराती भाषाना अनेकानेक उपयोगी अने अलभ्य-दुर्लभ्य ग्रंथो चुंटी काढ्या। पाटणना जैन भंडारोना विशेष गवेषक अने उद्धारेच्छुक मुनिवर प्रवर्तक श्रीकांतिविजयजी महाराज अने तेमना साहित्योपासक शिष्यवर श्री चतुरविजयजी महाराजे भाई श्रीदलालना कार्यमां भंडारो जोवा करवानी घणी अनुकूलता करी आपी, एटलुं ज नहिं पण जे ग्रंथो भाई दलाले छपाववा माटे नक्की कर्या तेमना संशोधन कार्यमां पण प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष एवी अनेक प्रकारनी निष्काम सहकारिता करी बतावी। ए ग्रंथमाळानो प्रारंभ थयो त्यारे आ पंक्तिओनो लेखक पण केटलाक समय सुधी वडोदरामां स्थित हतो। श्री चिमनलाले एक साथे अनेक ग्रंथोनुं संपादन, संशोधन अने मुद्रणकार्य चालु कर्तुं हतुं। तेमांथी एक मोटा ग्रंथनुं-सोमप्रभाचार्य विरचित प्राकृत कुमारपाल प्रतिबोधनुं संशोधन कार्य अमने, तथा मंत्री यशःपाल विरचित मोहराजपराजय नामना नाटक ग्रंथनुं कार्य मुनिवरश्री चतुरविजयजीने पण वळगाड्युं हतुं। कमनसीबे भाईश्री दलालनुं अकाळे अवसान

શ્રુતસાગર

33

જુલાઈ-૨૦૧૮

થયું અને તેથી તેમના અથાગ પરિશ્રમ અને ઝંઙા અભ્યાસનું જે સુંદર ફળ જૈન સાહિત્યના પ્રકાશનને મળવાનું હતું તે એક રીતે અકાળે જ કરમાઈ ગયું। છતાં શ્રીમાન મહારાજાની શુભ જ્ઞાનનિષ્ઠાથી એ કાર્ય આગળ ચાલુ જ છે અને એમાં એક સુયોગ્ય જૈન પંડિત શ્રીયુત લાલચંદ્ર ભગવાનદાસ ગાંધીની સેવા ભઠ્ઠેલી છે, તેથી હજી પણ જૈન ગ્રંથોને એ ગ્રંથમાળામાં આદર મળતો રહેશે એવી આશા છે।

એ ગ્રંથમાળામાં અઘાવધિ નીચે જણાવેલાં જૈન ગ્રંથરત્નો ઉત્તમ રીતે પ્રકટ થયાં છે અને દેશવિદેશના પ્રસિદ્ધ પુસ્તકાલયોમાં સુંદર સ્થાન પામ્યાં છે।

૧ *જૈનમહામાત્ય વસ્તુપાલ વિરચિત નરનારાયણાનન્દ કાવ્ય।

૨ *બાલચંદ્રસૂરિ વિરચિત વસન્તવિલાસ કાવ્ય।

૩ મંત્રી યશ:પાલ વિરચિત મોહરાજપરાજય નાટક સંશોધન મુનિ ચતુરવિજયજી।

૪ સોમપ્રભાચાર્ય વિરચિત કુમારપાલ પ્રતિબોધ. સંશોધક મુનિ જિનવિજયજી।

૫ *જયસિંહસૂરિ રચિત હમ્મીરમદમર્દન નાટક।

૬ *અનેક વિદ્વાનકૃત સંગ્રહ પ્રાચીનગૂર્જર કાવ્યસંગ્રહ।

૭ *ધનપાલ પંડિતકૃત પંચમીકહા (અપભ્રંશગ્રંથ)।

૮ *રામચંદ્ર વિદ્વાન કૃત નલવિલાસ નાટક. સંશોધક પંડિત લાલચંદ્ર ભ. ગાંધી।

૯ જૈસલમેરીય જૈન ગ્રંથભંડાર સૂચિ (દલાલ અને ગાંધી)।

૧૦ અપભ્રંશ કાવ્યત્રયી।

૧૧ ન્યાય પ્રવેશ સટીક (હરિભદ્રકૃત ટીકાયુક્ત)।

૧૨ પાટણના ભંડારોની ગ્રંથસૂચિ।

ઉપરની યાદીમાં જે નામ છે તે તો ધ્યાન જૈન વિદ્વાનોના બનાવેલા જૈન ગ્રંથોનાં જ છે. એ ઉપરાંત અજૈન વિદ્વાનોના બનાવેલા, પણ ધ્યાન જૈન ભંડારોમાંથી જ મળી આવેલા- જૈન ભંડારો સિવાય બીજે કોઈ ઠેકાણે નહિ જણાવેલા-એવાં જે ગ્રંથો એ ગાયકવાડ ઓ. સીરીઝમાં છપાવેલા છે, તેમની સંખ્યા તો એ કરતાં વધારે છે. જગદ્-દુર્લભ્ય એ ગ્રંથોને કાળના મુખમાંથી આજસુધી સાચવી રાખવાનું મહત્પુણ્ય જેમ જૈન જ્ઞાન ભંડારના સંરક્ષકોને ઘટે છે તેમ અંધકારાચ્છાદિત ભૂગર્ભમાંથી બહાર કાઢી ફરી જગત આગળ મૂકવાનું સત્પુણ્ય વડોદરા નરેશ શ્રી સયાજીરાવને ઘટે છે. તથાસ્તુ.

જૈન સાહિત્ય સંશોધક, ઁડ-૩, અંક-૧ સે સાભાર

* આ નિશાનીવાળા ગ્રંથો સદ્ગત્ દલાલનાં સંપાદિત કરેલાં છે.

समाचार सार

सायण जैन संघ में जिनालय का ५०वाँ वार्षिकोत्सव सम्पन्न

मुंबई महानगर के सायण जैनसंघ में जिनालय के ५०वें वार्षिकोत्सव का आयोजन राष्ट्रसंत प.पू. आचार्य भगवन्त श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी म.सा. की शुभ निश्रा में सम्पन्न हुआ। आठ दिनों तक चलनेवाले इस कार्यक्रम में विविध कार्यक्रमों का आयोजन किया गया। इस हेतु दि. १२-६-१८ मंगलवार को परम पूज्य आचार्य भगवन्त श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी म. सा. का भव्य प्रवेश हुआ, इसी दिन कुम्भस्थापन, दीपप्रागट्य, ज्वारारोपण का कार्यक्रम सम्पन्न हुआ तथा श्री पार्श्वनाथ पंचकल्याणक पूजा का आयोजन हुआ। दि. १३-०६-१८ बुधवार को सखी ग्रुप की बहनों के द्वारा श्री आदिनाथ पंचकल्याणक पूजा का आयोजन किया गया। दि. १४-६-१८ गुरुवार को देवाधिदेव परमात्मा श्री अभिनन्दनस्वामी का विशिष्ट अभिषेक किया गया। पूज्य गुरु भगवन्त के व्याख्यान के दरम्यान १८ अभिषेक का चढ़ावा तथा अन्त में श्री आदिनाथ पंचकल्याणक पूजा का कार्यक्रम सम्पन्न हुआ।

दि. १५-६-१८ शुक्रवार को आचार्य श्री कैलाससागरसूरीश्वरजी म. सा. के ३३वें स्वर्गारोहण दिवस के निमित्त गुणानुवाद सभा का आयोजन किया गया तथा दोनों जिनालयों में १८ अभिषेक किए गए। दि. १६-६-१८ शनिवार को मातुश्री कंचनबेन हंसराजभाई मेहता की तरफ से श्री शान्तिनाथ पंचकल्याणक पूजा का आयोजन किया गया। दि. १७-६-१८ रविवार को जैन श्रेयस्कर मंडल के भाईयों की तरफ से सामूहिक स्नात महोत्सव का आयोजन किया गया। दि. १८-६-१८ सोमवार को अखंड सौभाग्यवती जीवंतिकाबेन यशवंतराय शाह परिवार की तरफ से श्री पार्श्वनाथ पंचकल्याणक पूजा का आयोजन किया गया तथा दि. १९-६-१८ को धीरजलाल नरसिंहदास घडियानी परिवार की तरफ से श्री सत्तरभेदी पूजा का आयोजन किया गया, मंगलमुहूर्त में जिनालय के शिखर पर ध्वजारोपण का कार्यक्रम हुआ, श्रीसंघ का स्वामीवात्सल्य किया गया, विजयमुहूर्त में श्री दलछाराम मगनलाल शाह परिवार की तरफ से श्री लघु शान्तिस्नात का आयोजन किया गया तथा सन्ध्याकाल में जिनालय में प्रभुजी की विशिष्ट अंगरचना की गई।

समस्त कार्यक्रम प. पू. राष्ट्रसंत आचार्य भगवन्त श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी म. सा. की पावन निश्रा में सम्पन्न हुए तथा उपस्थित श्रद्धालुओं ने आठो दिन इस सम्पूर्ण कार्यक्रम में हर्षोल्लासपूर्वक भाग लिया। प. पू. गुरु भगवंत ने अपने शिष्य परिवार के साथ वहाँ उपस्थित होकर सभी श्रद्धालुओं को आशीर्वाद प्रदान किए।

प. पू. राष्ट्रसन्त आचार्य श्री पद्मसागरसूरीश्वरजी म. सा. की निश्रा में आयोजित (शीव) सायन जैन संघ, मुंबई में श्री अभिनंदनस्वामी जिनालय की प्रतिष्ठा के ५०वें वार्षिकोत्सव की कुछ झलकें.

Registered Under RNI Registration No. GUJMUL/2014/66126 SHRUTSAGAR (MONTHLY).
Published on 15th of every month and Permitted to Post at Gift City SO, and on 20th date
of every month under Postal Regd. No. G-GNR-334 issued by SSP GNR valid up to 31/12/2018.

जैनसाहित्यप्रेमी वडोदरानरेश महाराजा सयाजीराव गायकवाड

BOOK-POST / PRINTED MATTER

प्रकाशक

श्री महावीर जैन आराधना केन्द्र

आचार्य श्री कैलाससागरसूरि ज्ञानमंदिर, कोबा

जि. गांधीनगर ३८२००७

फोन नं. (०७९) २३२७६२०४, २०५, २५२

फेक्स (०७९) २३२७६२४९

Website : www.kobatirth.org

email : gyanmandir@kobatirth.org

Printed and Published by : HIREN KISHORBHAI DOSHI, on behalf of SHRI MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA, New Koba, Ta.&Dist. Gandhinagar, Pin-382007, Gujarat.

And **Printed at :** NAVPRABHAT PRINTING PRESS, 9, Punaji Industrial Estate, Dhobighat, Dudheshwar, Ahmedabad-380004 and

36

Published at : SHRI MAHAVIR JAIN ARADHANA KENDRA, New Koba, Ta.& Dist. Gandhinagar, Pin-382007, Gujarat. **Editor :** HIREN KISHORBHAI DOSHI